

Az emberkereskedelemre vonatkozó magyar büntetőjogi szabályozás

A tanulmány – egy tágabb kutatás részeként¹ – az emberkereskedelemre vonatkozó hazai anyagi büntetőjogi szabályozás elemzését nyújtja. Csak az ehhez szükséges mértékben utal a vonatkozó nemzetközi instrumentumokra,² amelyek teljes körű feldolgozása – a külföldi tényállásokéhoz hasonlóan – külön tanulmányt igényelne. Jelen munka a vonatkozó hatályos jog mellett bemutatja az emberkereskedelem szabályozásának történeti előzményeit is, a visszatekintést az 1978:IV. törvény (továbbiakban: Btk.) hatálybalépésétől kezdődő időszakra korlátozva. A tanulmány a vizsgált kérdéseket főként *de lege lata* szempontból elemzi, azonban néhol javaslatokat tartalmaz a hatályos szabályozás kisebb korrekciójára.³

I. A szabályozás története

A Btk. eredeti (1978. évi) szövege nem tartalmazott semmiféle, az emberkereskedelemmel kifejezetten összefüggésbe hozható büntető rendelkezést. Ezen a helyzeten a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1995:XLI. törvény változtatott, amely a családi állás megváltoztatásának (Btk. 193. §), illetve a kiskorú veszélyeztetésének (195. §) bünteténél az emberkereskedelemmel kapcsolatos rendelkezéseket iktatott be.⁴

¹ A nemzetközi nő és gyermekkereskedelem a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság [*International Association of Penal Law (IAPL)*] (továbbiakban: Társaság) következő – 2004. szeptemberében Kinában megrendezésre kerülő – XVII. kongresszusán kerekasztal megbeszélés témaként szerepel. A Társaság Fiatal Büntetőjogász Szekciója (*IAPL's Young Penalist Section*) – 2001. április 14–20. között a Szicíliai Noto-ban “A nemzetközi büntetőjog jelenkori problémái” (*Contemporary Problems of International Criminal Law*) címmel megrendezésre kerülő – Első Nemzetközi Kongresszusának harmadik munkacsoportja ugyanezt a témát fogja megvitatni. A szerző a munkacsoportot vezető bizottság (*Bureau*) tagja. A Fiatal Büntetőjogászok a Társaságon belüli együttműködésének nemzetközi intézményesüléséről ld. LIGETI 2000, a magyar nemzeti csoporton belüli szervezeti kereteinek kialakulásáról (a Fiatal Büntetőjogászok Fórumának létrehozásáról) és első hazai tudományos tanácskozásáról ld. HOLLÁN 2000.

² Az emberkereskedelem nemzetközi tilalmazásáról ld. pl. FEHÉR 1994: 19. p.; LENKOVICS 1998: 40.

³ Az emberkereskedelem témakörének *de lege ferenda* szempontú feldolgozása természetesen csak a lényegesebb nemzetközi egyezmények és külföldi szabályozási minták alapos elemzése után lehetséges.

⁴ A Btk. 175/B. § megalkotásának előzményeként hivatkozik ezekre a rendelkezésekre KISS 1999d: 475.

A családi állás megváltoztatásánál a fenti módosító törvény 8. §-a többek között minősítő körülményként szabályozta és öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni, ha a bűncselekményt *“tizennyolcadik életévét be nem töltött személy eladásával vagy megvásárlásával követik el”* [Btk. 193. § (2) bek.].⁵ Még súlyosabb minősülést eredményezett és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette azokat AZ elkövetőket, akik a Btk. 193. § (2) bekezdés szerinti cselekményt *“emberkereskedelemmel foglalkozó szervezet keretében követik el”* [Btk. 193. § (4) bek. b) pont].⁶ A módosító törvény 8. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint a *Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény* (továbbiakban: GyJE) (kihirdette az 1991: LXIV. törvény)⁷ *“35. Cikke tiltja a gyermekek elrablását, eladását, illetve a gyermek-kereskedelmet. E magatartások elkövetői a Btk. hatályos szabályai szerint is büntethetők kényszerítés, személyi szabadság megsértése, bizonyos feltételek mellett emberrablás, zsarolás, kiskorú veszélyeztetése, családi [...] állás megváltoztatása, valamint nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt. [...] A hathatósabb büntetőjogi védelem érdekében azonban a Javaslat a Btk. 193. §-a szerinti családi állás megváltoztatása bűncselekményét súlyosabban rendeli büntetni, ha azt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy adásvételével követik el. [...] A gyermek eladásával vagy megvásárlásával elkövetett családi állás megváltoztatásánál további súlyosabb büntethetőséget eredményez [...], ha a cselekményt [...] emberkereskedelemmel foglalkozó szervezet keretében valósítják meg.”* (*Kiemelések – H. M.*)

A GyJE 35. Cikkének szövege a következő: *“Az Egyezményben részes államok hazai, kétoldali és többoldali sikon meghoznak minden alkalmas intézkedést arra, hogy megakadályozzák a gyermekek bármilyen formában történő elrablását, eladását vagy a velük való kereskedelmet.”* Látható, hogy az egyezmény hivatkozott cikke *nem tiltmazza a gyermekkereskedelmet, hanem abban az államok arra vállalnak kötelezettséget, hogy intézkedéseket tesznek annak leküzdésére. Ezek körébe természetesen beletartozhat, olyan büntetőtörvények megalkotása, amelyek a gyermekkereskedelmet (mint olyat) büntetni rendelik, vagy más deliktumok minősítő körülményként érekesítik, de a GyJE fenti rendelkezése korántsem kötelezi erre az államokat.*

A módosító törvény 9. §-a a kiskorú veszélyeztetésénél egy olyan rendelkezést iktatott be a Büntető Törvénykönyvbe, amely szerint *“Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki adásvétel útján hozzá került kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábírn, vagy rábírnni törekszik, továbbá az a nagykorú személy, aki az adásvétel útján hozzá került kiskorúval kényszermunkát végeztet.”* [Btk. 195. § (3) bek.].⁸ A rendelkezést – az 1995: XLI. törvény 9. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint – *“az emberkereskedelem áldozatává vált kiskorú fokozott kiszolgáltatottságára tekintettel”* iktatták be.

A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1997: LXXIII. törvény 19. §-a egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésre változtatta a Btk. 193. §-ának (2) bekezdésében meghatározott büntetési tételt. Ez része volt annak a több más bűncselekményt is

⁵ Hatályos: 1995. IX. 1.–1997. IX. 14.

⁶ Hatályos: 1995. IX. 1.–1999. II. 28.

⁷ Az Egyezmény a Magyar Köztársaságra nézve 1991. október 7-én lépett hatályba.

⁸ Hatályos: 1995. IX. 1.–1999. II. 28.

érintő változásnak, amelynek célja az volt, hogy az egyes bűncselekmények büntetési tételeinek számos módosítás által megbontott egyensúlyát helyreállítsa.⁹

Az 1997:LXXIII törvény – a szervezett bűnözés elleni anyagi jogi fellépés keretében – számos bűncselekménynél minősítő körülményként iktatta be “a bünszervezet tagjaként”, illetve a “bünszervezet tagjaként vagy megbízásából” történő elkövetést [pl. rablás Btk. 321. § (4) bek. c) pont, illetve embercsempészés Btk. 218. § (3) bek.].¹⁰ Ezek a minősítő körülmények váltották fel azokat a Btk.-ban elszórtan szereplő és eltérő terminológiájú rendelkezéseket, amelyek fokozottabban rendelték büntetni, ha a bűncselekményt olyan szerveződések keretében követték el, amelyek célja (tevékenységi köre) az adott deliktum elkövetésére korlátozódott.¹¹ Ezzel szemben az 1997:LXXIII. törvény hatálybalépése után is változatlanul fennmaradt a családi állás megváltoztatásának azon minősített esete, amely az “emberkereskedelemmel foglalkozó szerveződések keretében” megvalósított cselekményeket fokozottabban szankcionálja. Ennek oka nézetünk szerint az, hogy a bünszervezet fogalma – az akkor hatályos definíció¹² szerint – sem volt alkalmas arra, hogy lefedjen olyan szerveződések, amelyek célja (tevékenységi köre) kriminális szankcióval nem fenyegetett magatartás, mint pl. az emberkereskedelem.

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998:LXXXVII. törvény 43. §-a iktatta be a magyar büntetőjogba az emberkereskedelem tényállását (Btk. 175/B. §) a Btk. XII. fejezet (“A személy elleni bűncselekmények”) III. címébe (“A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények”). Ugyanez a törvény 42. §-a újra szabályozta a személyi szabadság megsértésének büntetést, és ennek keretében az emberkereskedelemre kifejezett hivatkozást tartalmazó alakzatot [Btk. (1999. III. 1-) 175. § (2) bek.] (és ahhoz is kapcsolódó minősített eseteket [(3) bek. második tétel]) épített be annak tényállásába. Az emberkereskedelem tényállásának beiktatásával egy időben más bűncselekmények szabályozásának módosítására is sor került, mivel ahogy a 1998:LXXXVII. törvény 49-50. §-ához fűzött miniszteri indokolás megállapítja “A törvény az emberkereskedelem [bünteték] megalkotásával szükségtelenné tette mindazokat a rendelkezéseket, amelyek más tényállásokban ezen elkövetési magatartásokra vonatkoztak.” Az 1998: LXXXVII. törvény 49. §-a újból megállapította a családi

⁹ Az 1997:LXXIII törvény 11–14., 18–20., 33., 36., 40–41., 47. 53. §-aihoz fűzött miniszteri indokolás szerint “A személy elleni bűncselekményeknél sokszor hiányzik az alsó határ meghatározása, míg a vagyon elleni bűncselekményeknél ez egy év. Ezt az ellentmondást a törvény úgy oldja fel, hogy ahol az arányosítás megkívánja, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés kiszabását rendeli.” Megjegyezzük, hogy meglehetősen furcsa, hogy a módosító jogszabály általános indokolásában – feltehetően figyelmetlenségből – a családi állás megváltoztatása és a kiskorú veszélyeztetése az élet elleni, illetve közlekedési bűncselekmények között szerepel.

¹⁰ Mielőtt a rendelkezést az 1997:LXXIII tv 29. §-a módosította volna az alapeseti tényállás tartalmazta az “ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából” elemet, amelyben az “ilyen” kifejezés a tiltott határátlépésre (217. §) utalt.

¹¹ Ilyen volt pl. a “kábitószerek a hatósági előírások megszegésével való természetésével, előállításával, megszerzésével, forgalomba hozatalával vagy kereskedelmével foglalkozó szervezet keretében” [Btk. 282. § (3) bek. b) pont, (hatályos: 1993. V. 15. – 1997. IX. 14.)], vagy a “pénzmosással foglalkozó szervezet keretében” [Btk. 303. § (3) bek. a) pont II. f., (hatályos: 1994. V. 15. – 1997. IX. 14.)] minősítő körülménye. A módosított szabályozásra ld. Btk. 282. § (3) bek. b) pont (hatályos: 1997. IX. 15 – 1999. II. 28.), 303. § (3) bek. a) pont II. f. (hatályos: 1997. IX. 15 –től). A bünszervezet tagjaként való elkövetés minősítő körülményének beiktatására ld. TÓTH 1997: 512.

¹² Ez úgy szólt, hogy “bünszervezet: bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bünszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés”. (Btk. 137. § 7. pont) Hatályos: 1997. IX. 15–1999. II. 28.

állás megváltoztatásának tényállását (Btk. 193. §), kihagyva abból minden emberkereskedelem körébe tartozó elemet.¹³ Ugyanezen törvény 50. §-a hasonlóképpen módosította a kiskorú veszélyeztetésének 195. § (3) bekezdésébe foglalt esetét.¹⁴

II. A hatályos szabályozás

A. A tényállás megalkotásának indokai a miniszteri indokolás szerint

A következőkben sorra vesszük azokat az érveket, amelyek – legalábbis a miniszteri indokolás szerint – a tényállás megalkotását indokolták.

1. A nemzetközi dokumentumok

a) Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Az 1998: LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja vonatkozik az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (továbbiakban: EJENY)¹⁵ 1. cikkére. Ennek első mondata szerint *„Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van.”*¹⁶ Számunkra furcsa, hogy a miniszteri indokolás nem hivatkozik olyan későbbi, kifejezetten¹⁷ kötelező erejű instrumentumokra, amelyek témánk vonatkozásában jobban hasznosítható (konkrétabb) rendelkezéseket tartalmaznak.¹⁸ Ezek közül kiemelést érdemel az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (továbbiakban: EJEE) (kihirdette: 1993: XXXI. törvény),¹⁹ különösen annak 4. Cikk (*„Rabszolgaság és kényszermunka tilalma”*) 1. bekezdése, amely szerint: *„Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani”*, illetve a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (továbbiakban: PPJNE)²⁰ (kihirdette: 1976:8. törvényerejű rendelet)²¹

¹³ Az 1998:LXXXVII. törvény 49–50. §-aihoz fűzött indokolás 1. pontja szerint *„A családi állás megváltoztatása bűncselekményén belüli – a tényállás egészében jelenleg is idegenül ható – egyes elkövetési magatartások szabályozására a jövőben már nincs szükség.”* E rendelkezés korábbi szövegében az emberkereskedelemmel összefüggésbe hozható elem – nézetünk szerint – nem elkövetési magatartás, hanem elkövetési mód volt.

¹⁴ Az 1998:LXXXVII. törvény 49–50. §-aihoz fűzött indokolás 2. pontja szerint *„A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény tényállásán belül [...] szükségtelenné vált az olyan elkövetési magatartások szerepeltetése, amelyek az emberkereskedelem tényállásával önálló fenyegetettség alá kerültek.”* E rendelkezés korábbi szövegében az emberkereskedelemmel összefüggésbe hozható elem – nézetünk szerint – nem elkövetési magatartás, hanem a passzív alany jellemzője volt.

¹⁵ Helytelenül *„egyetemesleges”* nyilatkozatnak titulálja a CD-Jogtár Btk. kommentár (2000: 175. § 1. pont).

¹⁶ Fordítás: MAVI 1993: 1.

¹⁷ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata az ENSZ Közgyűlési határozataként elvileg nem kötelező erejű, de ennek ellenére szokásjogilag elismert szabályokat jelent. (NAGY K. 1999: 318.)

¹⁸ NAGY Károly is jelzi, hogy *„a Nyilatkozatban felsorolt jogok később számos univerzális és regionális egyezményben részletes szabályozást kaptak.”* (1999: 318.)

¹⁹ A Magyar Köztársaság megerősítéséről szóló okiratának letétbe helyezése az Európa Tanács főtítkáránál 1992. november 5-én megtörtént.

²⁰ Elfogadva az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án.

²¹ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa megerősítő okiratának letétbe helyezése az Egyesült Nemzetek Főtítkáránál 1974. január 17-én megtörtént. Az Egyezségokmány a 49. Cikk 1. bekezdése értelmében 1976. március 23-án lépett hatályba.

preambulumának első és második bekezdése, illetve 8. Cikk 1. bekezdése. Ez utóbbi szerint *“Senkit sem lehet rabszolgaságban tartani; a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem minden formájában tilos.”*

b) A rabszolgaság tárgyában Genfben, 1926. évi szeptember hó 25-én kelt nemzetközi egyezmény

Az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja hivatkozik a *rabszolgaság tárgyában Genfben, 1926. évi szeptember hó 25-én kelt nemzetközi egyezményre* (továbbiakban: 1926. évi REE) (becikkelyezte: 1933: III. törvény)²² is. Ennek 1. Cikke 1. bekezdése szerint *“A rabszolgaság az egyénnek az az állapota vagy helyzete, amelyben felette a tulajdonjognak ismérveit vagy egyes ismérveit gyakorolják.”*²³ Az egyezmény 1. Cikkének 2. bekezdése pedig úgy fogalmaz, hogy *“A rabszolgakereskedés magában foglal minden elfogási, megszerzési vagy átengedési cselekményt, amely az egyénnek rabszolgaságba vetésére irányul, minden cselekményt, amely rabszolgának eladás vagy csere céljára való megszerzésére irányul; minden eladás vagy csere útján való átengedését a rabszolgának, aki eladás vagy csere céljaira szereztetett, úgyszintén általában a rabszolgákkal való kereskedelemre vagy ezeknek szállítására vonatkozó minden cselekményt”*.²⁴ Érdemes még megemlíteni az egyezmény 2. Cikkét, amely szerint *“A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, amennyiben már eddig is nem tették meg a szükséges intézkedéseket, és mindenikük a felségjoga, joghatósága, védelme, állami főhatósága vagy gyámsága alá tartozó területekre is: ... a) megelőzni és elnyomni a rabszolgakereskedést; ... b) fokozatosan és lehető gyorsan folytatni a rabszolgaság üldözését megnyilvánulásának minden alakjában.”* Emellett az egyezmény 6. Cikke szerint *“A Magas Szerződő Felek, amelyeknek törvényhozása nem elégséges arra, hogy a jelen egyezmény céljainak megvalósítása végett megállapított törvények és szabályzatok ellen elkövetett sérelmeket elnyomják, kötelezik magukat, hogy a szükséges rendszabályokat alkalmazzák arra, hogy e vétségek szigorúan büntetessenek.”*²⁵ (Kiemelés – H. M.)

²² Lásd még a rabszolgaságra vonatkozóan Genfben, 1926. évi szeptember hó 25. napján kelt Egyezmény módosítása tárgyában New Yorkban, 1953. évi december hó 7. napján kelt Jegyzőkönyvet és Mellékletét. (A csatlakozási okirat letétele, New Yorkban, 1958. február hó 26. napján megtörtént, kihirdette: az 1958:18. törvényerejű rendeletet, kihirdetve: 1958. VI. 6.)

²³ Szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a fenti definíció nem csak az 1933: III. “törvény rendelkezései szerint” képezi a rabszolgaság definícióját (így BELOVICS 2001a: 142.), hanem egyenesen az egyezmény szövege alapján.

²⁴ Az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja a rabszolga-kereskedelem egyezmény szerinti definícióját pontatlanul közli, egyes részleteire eltorzítva hivatkozik, másokat pedig meg sem említ. A jogirodalom többsége (vö. KISS 1999a: 475.; VIDA 1999d: 156.; BELOVICS 2001a: 142.) a miniszteri indokolás szövegét követi, de néhol még azt is további torzítja, a REE (1926) szövegét idézi ellenben a CD-Jogtár Kommentárja (2000: 175. § 1. pont).

²⁵ Megjegyezzük, hogy az Egyezmény 6. cikkének hivatalos fordítása meglehetősen pontatlan. A rendelkezés eredeti angol szövege a *“punishment of infractions”* kifejezést használja, aminek helyes fordítása nem *“sérelmek elnyomása”*, hanem *“vétségek büntetése”*. A hivatalos magyar fordítás ráadásul nem is konzekvens, mivel az *“infractions”* kifejezés 6. cikkben való másik előfordulását már *“vétségek”*-ként ülteti át magyarra, illetve az *“elnyomni”* kifejezést a 2. Cikk a) pontjában szereplő *“suppress”* ige fordítására alkalmazza.

Vizsgáljuk meg, hogy miképpen viszonyul a Btk. 175/B. § (1) bekezdése az egyezmény definíciójához. A két meghatározás között található pusztán *formai* és *tartalmi* eltérések. Az első csoportba tartozónak tartjuk, hogy

- az egyezmény a rabszolga-kereskedést határozza meg, míg a Btk. 175/B. § az emberkereskedelem címet viseli, mivel abban a vonatkozásban, hogy egy tényállás a nemzetközi egyezmény megfelel-e, nem az elnevezés, hanem a “tartalmi lefedettség” számít;
- az egyezmény által említett elfogást a Btk. 175/B. § nem tartalmazza, hiszen ezen elkövetési magatartás tekinthető a megszerzés speciális esetének, amely viszont a tényállásnak is eleme;
- az egyezmény definíciója szerint az eladás vagy csere nem különálló elkövetési magatartás, hanem az átengedés módja, mivel a két objektív tényállási elem közötti különbség a belső jogban is viszonylagos. (vö. Nagy/Tokaji 2001: 151.)²⁶

Tartalmi különbségnek tartjuk viszont a következőket:

- Az átengedéshez az egyezményben a “rabszolgaságba vetésére irányultság” eleme kapcsolódik, míg – magyar tényállásbeli megfelelőjéhez – az átadás-hoz nem.
- A megszerzés az egyezmény szerint az egyén rabszolgaságba vetésére is irányulhat, a tényállásban ez nem szerepel. Ugyanakkor az utóbbi tartalmazza az átadás céljából kifejtett megszerzés fordulatát, amely az előbbiből viszont hiányzik.
- A egyezmény megszerzésre irányuló cselekményről szól, a magyar tényállás megszerzésről.
- Az egyezmény alapján az eladás vagy csere céljára való megszerzés, eladás vagy csere útján való átengedés csak rabszolga vonatkozásában tartozik bele a fogalomba, a tényállás szerint bármely ember vonatkozásában.
- Az eladás vagy csere útján való átengedés csak olyan rabszolga vonatkozásában tartozik az egyezmény definíciója alá, aki eladás vagy csere céljaira szereztetett, a magyar büntető tényállás szerint bármely ember vonatkozásában.
- A nemzetközi egyezmény tartalmazza az általában a rabszolgákkal való kereskedelemre vagy ezeknek szállítására vonatkozó cselekmény fordulatot, amely a tényállásban nem szerepel.

A Btk. 175/B. § (1) bekezdésének tényállása tehát egyes vonatkozásokban szűkebb, mint az egyezmény definíciója, erre tekintettel felmerül, hogy vajon a jogalkotó maradéktalanul teljesítette-e az 1926. évi REE-ből eredő kriminalizációs kötelezettségét.²⁷

²⁶ A formai eltérések kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy ugyanazon nemzetközi szerződésben foglalt bűncselekmény definíciót természetesen minden ország a hagyományaival és értékeivel összhangban ülteti át a nemzeti jogba, ennek következtében az implementáció országról-országra némileg más eredményre vezet. (vö. HAENTJENS/SWART 1999: 28.)

²⁷ Az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás nem mondja ki egyértelműen, hogy az 1926. évi REE alapján a magyar jogalkotó számára a rabszolga-kereskedelem kriminalizálása kötelezettségként jelentkezik, de az egyezmény pusztán említésével ilyen következtetéseket támaszthat alá. KISS az 1926. évi REE-re hivatkozva egyértelműen azon az állásponton van, hogy “Az emberkereskedelem bűncselekményének

Nézetünk szerint az ide tartozó esetekben a jogalkotó el akarta kerülni a *nullum crimen sine lege certa* elv megsértését, ami pedig nyilvánvalóan bekövetkezett volna, ha a Btk. 175/B. § (1) bekezdése az egyezményi definícióban szereplő olyan túl tág vagy homályos fordulatot tartalmazna, mint pl. “általában a rabszolgákkal való kereskedelemre vagy ezeknek szállítására vonatkozó [...] cselekmény”. A nemzeti büntetőjog alkotás és az alapul szolgáló nemzetközi egyezmények kapcsolatára vonatkozó általános elméleti tételek szerint, ilyenkor megvan ugyan annak a rizikója, hogy a nemzetközi és a belső jog között diszkrépancia jön létre, de ezek az esetek beleférhetnek a nemzetközi szerződés lelkiismeretes implementációjának körébe. (vö. *Haentjens/Swart* 1999: 28.) Az általunk elemzett esetben – nézetünk szerint – az utóbbi eshetőségről van szó, a Btk. 175/B. § (1) bekezdésének megalkotásával a jogalkotó teljesítette az 1926. évi REE-ből eredő kriminalizációs kötelezettségét.²⁸ Nehéz megválaszolni azonban azt a kérdést, hogy ennek a jogalkotó miért csak hatvanöt év elmúltával tett eleget.

A Btk. 175/B. § (1) bekezdése bizonyos vonatkozásban tágabb körű, mint az 1926. évi REE rabszolga-kereskedelemről szóló definíciója. Ez egyáltalában *nem* tekinthető *önmagában véve helytelennek*, hiszen “lehet, hogy egy büntetőjogi szabályozás mögött nemzetközi egyezmény áll, de az abban foglaltaktól eltérően szélesebb körben büntetőjogi felelősség előírásának nincs akadálya.” (vö. *Wiener* 1999a: 66. p. 80. lj.) A tényállás – az 1926. évi REE-hez képest – tágabb alkalmazási körét eredményező eltérések nagy része abban áll, hogy a jogalkotó a rabszolga-kereskedés (egyezmény szerinti) definíciójában szereplő elkövetési magatartásokat a rabszolgaságra történő utalás nélkül vette bele a nemzeti tényállásba, pl. – az átengedés magyar tényállásbeli megfelelője – az átadás akkor is büntetendő, ha ahhoz a “rabszolgaságba vetésére irányultság” eleme nem kapcsolódik. Ennek alapján elmondható, hogy az emberkereskedelem tényállását a jogalkotó a rabszolga-kereskedés az 1926. évi REE szerinti definíciójából kiindulva alkotta meg, a rabszolgaság elemének mellőzésével. Részben erre a megoldásra *is* visszavezethető, hogy a tényállás nem biztos, hogy megfelel a határozott büntetőtörvény alkotására vonatkozó alapvető követelménynek (*nullum crimen sine lege certa*).²⁹ Az, hogy a rabszolgaság eleme megjelenik a miniszteri indokolásban, nem teszi a büntetőtörvényt határozottabbá, mivel a miniszteri indokolást „a gyakorlat ... sajátos módon használja fel a jogszabály értelmezése során. Ha a miniszteri indokolásban foglaltak támogatják az értelmezést, akkor a jogalkalmazó hivatkozik rá, ellenkező esetben viszont a miniszteri indokolásban foglaltakat nem cáfolja.” (*Wiener* 1999a: 68.)

pónalizálását [...] nemzetközi jogi kötelezettség teljesítése tette indokolttá.” (1999: 475.)

²⁸ Más rabszolgasággal kapcsolatos egyezmények is figyelmet érdemeltek volna. Pl. a rabszolgaság, a rabszolgakereskedés, valamint a rabszolgasághoz hasonló intézmények és gyakorlatok eltörlése tárgyában Genfben, az 1956. évi szeptember hó 7. napján kelt Kiegészítő Egyezmény (A megerősítő okirat letétele, New Yorkban, 1958. február hó 26. napján megtörtént, kihirdette 1958: 18. tvr., kihirdetve: 1958. VI. 6.) Ezen Kiegészítő Egyezmény 3. Cikkének 1. bekezdése ugyanis pl. sokkal egyértelműbben utal a nemzeti kriminalizáció szükségességére – a Kiegészítő Egyezmény 7. Cikkének c) pontja által az 1926. évi egyezménnyel egyezően definiált – a rabszolga-kereskedés vonatkozásában. A magyar jog – a Kiegészítő Egyezmény 6. cikkéből eredő kötelezettség ellenére – mindmáig nem rendel büntetni olyan magatartásokat, mint pl. “Valamely személynek ... rábírása arra, hogy saját magát ... rabszolgaságba vesse ...” (1. bek.) (A rabszolgasággal kapcsolatos egyezmények listáját lásd: BASSIOUNI 1999.)

²⁹ Az alapelv ezen kihatására ld. NAGY 2001a: 58–59.

A két jelenség közötti fogalmi viszonyra tekintettel az emberkereskedelem definícióját szerintünk nem lehet a rabszolga-kereskedés meghatározásából kiindulva oly módon megalkotni, hogy az utóbbiban szereplő "rabszolga" kifejezést – bármely emberre vonatkozó "más"-ra cseréljük. A két jelenség között ugyan bizonyos hasonlóság megállapítható, különösen az emberi jogokat sértő voltukat és az ellenük való nemzetközi fellépés vonatkozásában tapasztalható egységet tekintve, azonban a két jelenség eltérő korok szülte, más személyeket érintenek, mind az "áruként", mind a kereskedőként szereplő személyek oldaláról, különbözők a véghezvitel során használt útvonalak, módszerek és eszközök is. Így a rabszolga-kereskedést legfeljebb az emberkereskedelem *történeti előzményei* közé lehet sorolni, de az semmi esetre sem állítható, hogy az előbbi az utóbbi speciális esete lenne.

Ennél fogva a Btk. 175/B. § megalkotása során, nem a rabszolga-kereskedésre, hanem az emberkereskedelemre vonatkozó nemzetközi instrumentumokra kellett volna figyelemmel lenni. Márpedig már 1998-ban számos olyan instrumentum áll(hat)ott a törvényhozó rendelkezésére, amely definiálta az emberkereskedelem fogalmát.³⁰ Megfontolás tárgyává kellett volna tenni az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1325 (1997) sz. ajánlását *a nőkereskedelemről és prostitúcióra kényszerítésről az Európa Tanács tagállamaiban*,³¹ amely 2. bekezdésében – ugyan nem minden tekintetben kielégítően, de – meghatározza az alapul fekvő jelenségeket. Figyelmet érdemelt volna az 1995-ös *EUROPOL Egyezmény*³² melléklete amely – ugyan az egyezmény 2. Cikkének (2) bekezdése (a szervezet hatáskörbe tartozó bűncselekmények) tekintetében tartalmazza az emberkereskedelem meghatározását. Különös figyelmet kellett volna fordítani az Európai Unió Tanácsának 1997. február 24-i, *az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni harcról* szóló közös fellépésére,³³ amely-

³⁰ Nem tartozik ebbe a körbe az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény [továbbiakban: 1950. évi EKE]. (kihirdette: 1955:34. tvr.) Ez ugyanis bár említést tesz prostitúciós célú emberkereskedésről, de nem definiálja annak fogalmát. Az 1950. évi EKE az emberkereskedéssel szembeni küzdelemmel kapcsolatos intézkedések [vö. 17., 19. Cikk] között kifejezetten nem utal a jelenség nemzeti kriminalizációjára. Meg kell azonban jegyezni, hogy az emberkereskedelem megfelelhet a nemzeti jogok azon büntető tényállásainak, amelyek az 1950. évi EKE prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekményekkel kapcsolatos rendelkezései (pl. kerítés 1. Cikk. 1. bek. I. fordulat) alapján kerültek megalkotásra. Az ENSZ keretében a fenti kritériumoknak megfelelő első jelentősebb dokumentumnak – a Transznacionális Szervezett Bűnözés Elleni Egyezményhez tartozó – a nőkkel és gyermekkel való kereskedelem megakadályozásáról, elnyomásáról és megbüntetéséről szóló kiegészítő jegyzőkönyv tekinthető. Ennek figyelembevétele azonban nem lett volna elvárható az 1998: LXXXVII. törvény megalkotása során, hiszen a kidolgozására hivatott ideiglenes bizottságot az ENSZ Közgyűlés (53/111-es határozatával) csak 1998. december 9-én alapította meg és annak első ülésére csak 1999. január 19–29-én került sor. Az sem lett volna nyilvánvalóan elvárható, hogy az 1998: LXXXVII. törvény javaslatát a kormány egy nemzetközi – sokszor bizonytalan kimenetelű – tanácskozás miatt visszavonja. A hivatkozott egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyve azóta már elkészült, figyelembevétele a hazai kodifikáció számára több mint megfontolandó.

³¹ [Recommendation 1325 (1997) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on traffic in women and forced prostitution in Council of Europe member states.] A Közgyűlés által 1997. április 23. napján (13. ülésén) elfogadott szöveg. (A dokumentum címét Mavi 1996: 312. mintájára fordítottuk.)

³² [A cím fordítása a 2001. december 31-ig terjedő időszakra vonatkozó jogharmonizációs programról és a program végrehajtásával összefüggő feladatokról 2212/1998. (IX. 30.) Korm. határozat mellékletének terminológiáját követi.] [The Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the establishment of a European Police Office. Official Journal (továbbiakban: OJ) C 316, 27.11.1995, pp. 2–32.]

³³ (A "joint action" kifejezést a jogharmonizációs ügyek intézéséről szóló 8002/1999. (IK 10.) IM tájékoztató 2. számú melléklete alapján "közös fellépés"-nek fordítjuk. Egyebekben az instrumentum címének fordítására lásd a 32. l.j.-et.) [Joint Action of 24 February 1997 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union concerning action to combat trafficking in human beings and sexual exploitation

nek I. címe szintén tartalmaz meghatározást és az emberkereskedelem vonatkozásában. Meglepőnek tartjuk – különösen hazánk csatlakozási szándékaira tekintettel –, hogy a kodifikációt előkészítő apparátus még az Európai Unió emberkereskedelemre vonatkozó instrumentumaira sem fordított figyelmet.³⁴

2. A szervezett bűnözési aspektus

Az 1998:LXXXVII. törvény általános indokolásának 1. pontja szerint az emberkereskedelem tényállásának beiktatása azon intézkedések közé tartozik, amelyek “a szervezett bűnözés visszaszorítása érdekében erősíti[k] az állam reakcióképességét.” Ezzel kapcsolatban megemlíthető, hogy – a bünszervezet létrehozásának büntetni rendeléséhez (Btk. 263/C. §) hasonló rendelkezések kivételével – nem fordulhat elő olyan tényállás, amely csak a szervezett bűnözés elleni küzdelmet szolgálja. Hiszen a szervezett bűnözés is a bűnözés része, a szervezett bűncselekmény is bűncselekmény. A tipikusan bünszervezeti tagok által elkövetet bűncselekményekre történő büntetőjogi reagálás (a büntetés szigorítása, vagy a deliktum tényállásának bizonyítást könnyítő átalakítása) ugyan hozzájárulhat e bűnözési forma elleni harchoz, de szükségszerűen nem csak a szervezett elkövetőkre hat ki. Ennek hátrányait pedig – úgy érezzük – nem szükséges részletezni.

3. A kevesebből a többre következtetés érve és annak cáfolata

A 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött indokolás 1. pontja szerint “A Btk. jelenlegi rendelkezései lefednek minden olyan helyzetet, amikor valamely dologgal való cselekvés társadalomra veszélyes (ehhez képest vagy más tulajdoni, illetve birtokállapotát sérti, vagy a forgalom engedélyhez kötése folytán az engedély nélkülséggel eleve jogellenessé válik), továbbá az 1998: XXII. törvény alapján egyértelművé vált, hogy a dolog fogalmán kívül lévő emberi gén, sejt, ivarsejt, embrió, szerv, szövet, halott teste, annak része feletti jogellenes kereskedés ugyancsak bűncselekmény. Ebből a rendszerből egyedül maga az ember marad ki.”³⁵ A fenti indokolás jól láthatóan a kevesebből a többre következtetés (*argumentum a minore ad maius*) módszerén alapul, csak azt nem a jogszabály értelmezésénél, hanem új jogszabály

of children (97/154/JHA) OJ L 063, 04.03.1997, pp. 2–6.]

³⁴ Ez különösen azért furcsa, mert az 1998. március 30. napján kelt Tanácsi határozat a *Magyar Köztársaság csatlakozási partnerségében rejlő elvekről, prioritásokról, valamint közbenső célokról és feltételekről* (a cím saját fordítás) [Council Decision of 30 March 1998 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the accession partnership with the Republic of Hungary (98/259/EC), OJ L 121, 23.04.1998, p. 1–5.] közép-távú prioritásként jelöli meg a szervezett bűnözés és többek között különösen az emberkereskedelem elleni küzdelmet. Az általános jogharmonizációs tervek és a speciális büntetőjogi kérdések megoldása közötti diszkrépanciát jól példázza, hogy a 2001. december 31-ig terjedő időszakra vonatkozó jogharmonizációs programról és a program végrehajtásával összefüggő feladatokról szóló 2212/1998. (IX. 30.) Korm. határozat melléklete mindkét Európai Uniósi instrumentumra tekintettel van, sőt a második vonatkozásában Btk. módosítást is előírnyoz, de csak mint 2001-re vonatkozó jogalkotási feladatot. A törvényhozónak azonban a kapcsolódó módosítást nem érdemes elstietnie, mert az Európai Unión belül már elkészült az emberkereskedelem elleni kerethatározat tervezete [Proposal for a Council Framework Decision on combating trafficking in human beings (2000/C 62 E/24), COM (2000) 854 final/2 – 2001/0024(CNS), OJ C 62, 27.2.2001, pp. 324–326.], amely a fenti közös fellépés hiányosságait igyekszik kiküszöbölni.

³⁵ Az indoklás ezen részére egyetértően hivatkozik Kiss 1999d: 475.

alkotásánál használja fel. Az érvelés első látásra igen meggyőzőnek és hatásosnak tűnik, azonban ereje – nézetünk szerint – az alaposabb elemzés tüzeiben teljesen elenyészik.

A fenti érvelés alapvető hibája, hogy nincs tekintettel arra, hogy a büntetőjog számára a tényállások elsődleges jellemzője a *jogi tárgy* és nem az *elkövetési magatartás*. A büntetőjog szempontjából egyáltalán nem mindegy, hogy a dolog vonatkozásában végzett magatartás (pl. megszerzés) a vagyoni viszonyokat (pl. orgazdaság [Btk. 326. § (1) I. fordulat], vagy a közegészséget (visszaélés kábítószerrel [Btk. 282. § (1) bek. III. fordulat]), illetve mindkettőt³⁶ veszélyezteti. Az 1998. XII. törvény 2. §-a által a Btk. -ba iktatott emberi test tiltott felhasználásának büntette [Btk. 173/I. § (1) bek.] sem azért került szabályozásra, mert a dolgok kereskedés elleni büntetőjogi védelemének (egyébként teljesen abszurd) kategóriáját ki akarták volna terjeszteni az emberi génre, sejtre, stb., hanem, mert az egészségügyi önrendelkezési jog védelme érdekében erre szükség volt. Ennek megfelelően az emberkereskedelem büntetni rendelését sem az indokolta, hogy bizonyos dolgokkal és polgári jogilag annak nem minősülő (vö. *Lenkovic*s 1998: 40–41.)³⁷ emberi génnel, sejtrel, stb.-vel tanúsított kereskedői magatartásokat, ember vonatkozásában való elkövetés tekintetében nem szankcionált a Büntető Törvénykönyv, hanem azért, mert az emberi méltóságot az ilyen magatartásoktól védeni kellett.

A miniszteri indokolás nincs tekintettel arra a különbségre sem, ami a hivatkozott tényállásokban az *elkövetési tárgyak* (az emberkereskedelemnél: passzív alany) és a *jogtárgy* között viszonyt jellemzi. A büntetőjog a lopás, a kábítószerrel visszaélés, illetőleg az emberi test tiltott felhasználásának tényállásaival nyilvánvalóan nem az említett tényállások elkövetési tárgyait (pl. az autót, a marihuánás cigarettát, illetve az emberi vesét) védi, hanem *személyek* vagyoni jogait, közösségének egészségét, önrendelkezési jogát. Ezzel szemben az emberkereskedelem jogi tárgya közvetlenül a passzív alany (az eladott stb. személy) valamilyen joga. Emellett megítélésünk szerint inkább minőségi, mint mennyiségi különbség van a fenti dolgok és a polgári jogilag annak nem minősülő³⁸ elkövetési tárgyak, illetve az emberkereskedelem passzív alanya között. Ez egyébként ott a legélesebb, ahol a kriminalizáció kiterjesztését a miniszteri indokolás szerint indokolnia kellene, az élő ember, illetve a világ rajta kívül eső részei között.

B. A hatályos tényállás elemzése

Btk. 175/B. § (1) Aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatás fejében átad, elvesz, más személyért elcserél, illetve e célra másnak megszerez, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,

³⁶ Ezen alapul a lopás és a kábítószerrel visszaélés halmazata (vö. BK 155. sz. II/1.)

³⁷ Nézetünk szerint legalábbis megfontolásra érdemes az a nézet, hogy pl. átültetésre alkalmas szerveket nem kell-e dolognak tekintetni a *büntetőjog szempontjából*, legalábbis bizonyos rendelkezések [pl. lopás (Btk. 316. §), így PAPP 1996: 646., vagy az elkobzás Btk. 77–77/A. §§)] vonatkozásában.

³⁸ Vö. 37. l.j.

- b) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,
- c) munkavégzés végett,
- d) fajtalanság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanság vagy közösülés végett

követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény

a) a (2) bekezdésben meghatározott esetek közül kettő szerint minősül, illetve ha a bűncselekményt

b) bünszervezet tagjaként,

c) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére

követik el.

(4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény

a) a (2) bekezdésben meghatározott esetek közül három szerint minősül, illetve ha a bűncselekményt,

b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére bünszervezet tagjaként,

c) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló és a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére

követik el.

(5) A büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt munkavégzés és fajtalanság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanság vagy közösülés végett

a) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére, bünszervezet tagjaként,

b) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló és a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére

követik el.

(6) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény alaptényállását a hivatkozott § (1) bekezdése foglalja magában, súlyosabban minősülő eseteit pedig a (2)-(5) bekezdések tartalmazzák. A (6) bekezdés az előkészület büntetni rendeléséről rendelkezik.³⁹

1. A jogi tárgy⁴⁰

A 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja – az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 1. cikkére történő hivatkozást kivételével – a következő megállapításokat tartalmazza a emberkereskedelem jogi tárgyával kapcsoli-

³⁹ A hatályos szabályozás elemzési struktúrája saját rendszerezésen alapul, ami azonban döntő mértékben a következő szempontrendszerek vegyítéseként jött létre: GYÖRGYI/WIENER 1996: ix-x.; NAGY 1999: 16-17.; BÉKÉS 2001: 17-18.

⁴⁰ A jogi tárgy szerepére a tényállások értelmezése során ld. NAGY 2001b: 86.; NAGY/TOKAJ 2001: 141.

latban: "Az emberi méltósághoz való jognak két funkciója van. Egyrészt azt fejezi ki, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának, az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jog másik funkciója az egyenlőség biztosítása."⁴¹ A 2. pont szerint "A törvény abból indul ki, miszerint a méltósághoz fűződő jog alapján megengedhetetlen, hogy az ember maga kereskedés tárgyává váljon. Ha ilyen történik, akkor az sui generis bűncselekmény [...] A törvény abból indul ki, hogy az emberi lény ez esetben, tárgyként szerepel".

Pallagi szerint "A jogi tárgy: az emberek egyenlősége és szabadsága, az egyén önrendelkezéséhez fűződő joga" (1999: 70.).

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint: "Az emberkereskedelem az embernek a szabadsághoz, a méltósághoz és az önrendelkezéséhez való jogosultságait sérti." (2000: 175/B. §1. pont) Az emberi méltóság vonatkozásában – az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának a miniszteri indokolás által is említett 1. Cikke mellett – a kommentár hivatkozik az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdésére, amely szerint "A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van [...] az emberi méltósághoz, amely[...]től senkit nem lehet önkényesen megfosztani." A személyes szabadsághoz való jog tekintetében a kommentár hivatkozik az Alkotmány 58. §-ára, amelynek (1) bekezdése szerint: „Mindenkít, aki törvényesen tartózkodik Magyarországon területén – törvényben meghatározott esetek kivételével – megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is.”⁴² (Kiemelés – H. M.) CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint " [...] a Btk. 175/B. §-a azokat a magatartásokat rendeli büntetni, amelyek az emberi méltóságot, szabadságot és az önrendelkezési jogot együttesen sértik, és amelyek révén az ember tárggyá válna – akaratától függetlenül, annak ellenére, illetve akaratnyilvánításra képtelen avagy nem teljesen képes állapotát felhasználva – a kereskedelmi forgalom része lesz." Emellett kiemelését igényel, hogy a kommentár szerint "az emberkereskedelem az önrendelkezési jogától megfosztott (Kiemelés – H. M.) élő ember, mint személyiség jogellenes kereskedését" jelenti. (2000: 175/B. § 1. pont)

Belovics szerint "a bűncselekmény jogi tárgya az emberi szabadsághoz fűződő társadalmi érdek". A miniszteri indokolás által is hivatkozott, fentebb ismertetett nemzetközi instrumentumok mellett *Belovics* a kriminalizáció indokaként hivatkozik az Alkotmány 55. §-ának – már idézett – (1) bekezdésére is (2001a: 142.). A szerző egyébként az Alkotmány ugyanezen rendelkezésére hivatkozik a kényszerítés jogi tárgyának meghatározásakor (127.), ugyanakkor a személyi szabadság megsértésének tényállása (175. §) által védett érdek kapcsán az Alkotmány 58. §-ának – már szintén

⁴¹ Megjegyezzük, hogy a miniszteri indokolás fenti mondatai szó szerinti idézetek *Dr. Sólyom László* alkotmánybíró a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményének 3. pontjából, amelyet részben megismétel az 64/1991. (XII. 17.) AB határozat Indokolásának D/2/b. pontja. Szerintünk elegánsabb lett volna ezt a miniszteri indokolásban kifejezetten jelezni, és nem azt a látszatot kelteni, mintha a jogalkotó apparátus plagizálásra kényszerülne álláspontja indokolásánál.

⁴² A kommentár kifejezetten utal arra, hogy az utóbbi emberi jog megsértését a Btk. 175. §-a büntetni rendeli. Összehasonlításképpen kiemelés érdemel, hogy a CD-Jogtár Btk. kommentárja a kényszerítés kapcsán az Alkotmány 55. § (1) bekezdésére hivatkozik (2000: 174. § bevezetés), amely szerint "A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, senkit sem lehet szabadságától másként, mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani."

idézett – (1) bekezdését hívja fel (135.). A fentiekből – véleményünk szerint – azt a következtetést lehet levonni, hogy Belovics szerint a 175/B. § által védett szabadság nem a Btk. 175 §-ának jogi tárgyát képező “mozgás”, illetve “helyváltoztatás szabadsága” (135.), hanem a Btk. 174. §-a által bizonyos támadásokkal szemben védelmezett ún. cselekvési szabadság (127.).⁴³

Kiss szerint “Az emberi méltósághoz való jog alapján az emberi lény tárgyként nem szerepelhet, »forgalom« tárgya nem lehet [...]” (1999d: 475.)

Vida szerint “A *bűncselekmény jogi tárgya* az emberi egyenlőség és szabadság autonómiája, vagyis az egyéni önrendelkezésnek az az eleme, amelynél fogva az ember a maga személyében minden reá vonatkozó kényszerítő rendelkezés ellenére is alany marad, és nem válhat eszközzé vagy tárggyá.” (Vida 1999d: 156.)

Részünkről a bűncselekmény alapesetének jogi tárgyának az *önrendelkezési jogot, az általános cselekvési szabadságot* tartjuk. Az ember tárgyként történő kezelése – amelynek nevesített eseteit a tényállás tartalmazza – ezeket az alapjogokat sérti.⁴⁴ A tényállás nem általában az emberi méltóságot védi, csak annak fentebb nevesített aspektusait.⁴⁵ A bűncselekmény rendszeri elhelyezéséből sem következik egyébként, hogy a jogi tárgy maga az emberi méltóság lenne. Az adott bűncselekményi tényállás által védett érdek ugyanis nem feltétlenül azonos a Btk. adott fejezetének, címének elnevezésével, mivel lehetséges, hogy az utóbbi az absztrakció magasabb szintjén helyezkedik el. A személyi szabadságot, azaz a mozgás, a helyváltoztatás, a tartózkodási hely megválasztása szabadságát, amelyet a Btk. 175. § is véd, részünkről nem tekintjük a bűncselekmény alapesete által védett érdeknek. Ellenkező esetben ugyanis, nyilvánvalóan nem lenne szükség a Btk. 175/B. § (2) bekezdés a) pontjára, amely a személyi szabadság megfosztott sértett sérelmére való elkövetést rendeli fokozottabban büntetni.⁴⁶ Nézetünk szerint az emberek egyenlősége sem képezi a bűncselekmény jogi tárgyát. Az emberkereskedelem ugyanis az eladott személy számára elsősorban alapjogi sérelmet

⁴³ Megjegyzést érdemel, hogy *Belovicsnál* a “társadalmi érdek” kifejezés használata nem jelenti azt, hogy a szerző ún. univerzális jogi tárgyra gondolna. A szerző ugyanis konzekvensen ugyanezt a megfogalmazást használja tekintet nélkül arra, hogy az adott deliktum jogi tárgya univerzális [pl. közveszélyokozás (Btk. 259. §) (vö. 2001b: 297.)], vagy nyilvánvalóan individuális [pl. emberölés (Btk. 166. §) (vö. 2001a: 82.); testi sértés (Btk. 170. §) (104.) stb.]. Az individuális és az univerzális jogi tárgy fogalmára ld. NAGY/TOKAL 2001: 141.

⁴⁴ Az említett alapvető jogok és a tárgyként kezelés tilalmának összefüggéseit jól mutatja *Lábady* alkotmánybíró a 64/1991. (XII. 17.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményének következő megállapítása: “a magzat biológiailag (genetikailag) kétségkívül az emberi fajhoz tartozik, tehát *normative sem lehet dolog* (azaz fizikai értelemben vett testi tárgy), hanem *személy*, vagyis *jogalany* (és nem jogtárgy)” (6. pont) *Zlinszky* alkotmánybíró párhuzamos véleménye szerint: “Általánosan elfogadott jogelvnek tekinthető, hogy emberi élet felett senkinek sincs rendelkezési joga. (Emberi élet nem lehet tulajdon tárgya! A magzat, ha jogtárgynak minősítik is, nem forgalom tárgya.) [...] emberi élet [...]főlötti rendelkezést sem anyatesten belül, sem anyatesten kívül tárgyként, tulajdonként a jog nem biztosít.” (III/2/d.)

⁴⁵ „Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jogot az ún. »általános személyiségi jog« egyik megfogalmazásának tekinti. A modern alkotmányok, illetve alkotmánybírói gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezik meg: pl. a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a magánszférához való jogként.” [8/1990. (IV. 23.) AB határozat (Indokolás III. pont)] Ezen megállapítás több más Alkotmánybírói döntésben is megjelennek, kifejezett hivatkozással pl. 1/1994. (I. 7.) AB hat. (Indokolás III/2/2.), vagy anélkül pl. 23/1993. (IV. 15.) AB hat. (Indokolás II/1.), sőt az, hogy “az önrendelkezés joga ... az emberi méltósághoz való jog tartalmi eleme ...”, az 9/1992. (I. 30.) AB határozat szerint, “az állandó alkotmánybírói gyakorlat” része. (Indokolás V/6. pont)

⁴⁶ Arra a kérdésre, hogy a Btk. 175/B. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott minősített esetnek a személyi szabadság jogi tárgya-e ld. 7/a. pont.

jelent és nem hátrányos megkülönböztetést a bűncselekmény sértettjének nem minősülő személyekhez képest.⁴⁷ Ellenkező felfogás egyébként arra a szerintünk abszurd eredményre vezetne, hogy az egyenlőséget minden személy elleni bűncselekmény jogi tárgyakként meg kellene jelölni, mivel pl. testi sértés [Btk. 170. §]) esetén az, akinek kiverték egyik szemét, kétségtelenül hátrányosabb pozícióban van ahhoz képest, akinek mindkettő megvan. Az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontjában ugyan szerepel egy az egyenlőségre történő – inkább mellékesen odavetettnek tűnő – utalás, azonban ez szerintünk abból ered, hogy a jogalkotó apparátus az emberi méltóságról szóló eredeti – forrásmegjelölés nélkül idézett⁴⁸ – okfejtésből egy olyan részletet is „átvett”, amelynek az emberkereskedelem vonatkozásában nincs jelentősége.

Érdeemes utalni arra, hogy a tényállásban felhasznált kifejezések (pl. eladás, megszerzés) egyáltalában nem azok, amelyek legalkalmasabbak lennének az önrendelkezési jog sérelmének kifejezésére, holott a jogtárgyra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása az Alkotmánybíróság által a *büntetőtörvénnyel szemben*⁴⁹ támasztott alkotmányossági követelmények egyike [vö. 30/1992. (V. 26.) AB hat. Indokolás IV/5. pont]

2. Az objektív tényállási elemek

a) A passzív alany

“Az emberkereskedelem *passzív alanya* természetes élő személy lehet, tekintet nélkül a passzív alany állampolgárságára, korára, nemére, egészségi állapotára.” (Belovics 2001a: 142.). *Elhatárolásképpen* megemlíthető, hogy aki “emberi génnel, sejtrel, ivarsejtetttel, embrióval, szervvel, szövetel, halott testével vagy annak részével” kereskedik az emberi test tiltott felhasználásának bűncselekményét (Btk. 173/I. §)⁵⁰ követi el.

Vida szerint: “A passzív alany csak más ember lehet, az elkövető saját személyére vonatkozóan megvalósított magatartásával e bűncselekmény nem valósulhat meg” (1999a: 157., hasonlóan Palla 1999: 70.). Részünkről is egyetértünk azzal, hogy e bűncselekményt nem követi el, aki az elkövetési magatartásokat saját maga sérelmére tanúsítja, pl. saját magát adja el.⁵¹

b) Az elkövetési magatartások

A bűncselekmény elkövetési magatartásai egymáshoz való viszonyuk alapján két csoportba oszthatók. *ba)* Az elsőbe öt elkövetési magatartás: az *eladás*, a *megvásárlás*

⁴⁷ Az egyenlőségnek márpedig nem önmagában, hanem csak az egyes alapjogokban való részvétel szemponájából lehet jelentősége (vö. pl. PPJNE 2. Cikk 1. bek.; EJEE 1. és 14. Cikk; Alkotmány 70/A. §.)

⁴⁸ Vö. 41. lj.

⁴⁹ A fenti fogalom és az alkotmányos büntetőjog kategóriájának különbségére ld. WIENER 2001.

⁵⁰ Beiktatta 1998: XXII. törvény 2. §. Hatályos 1998. VII. 1-től.

⁵¹ Azt a lehetőséget, hogy valaki rabszolgának adja el saját magát, már a római jog (közelebbről a *praetori edictum*) is figyelembe vette. Vö. PÓLAY 1974: 137. Ld. még a 28. lj.-et.

(továbbiakban együtt adásvétel⁵²), az ellenszolgáltatás fejében történő átadás, illetve átvétel, valamint a más személyért való elcserelés tartozik. bb) A második csoportba egyedül megszerzés elkövetési magatartása sorolható, amely az első csoportba tartozó cselekményekhez kapcsolódik.⁵³

ad ba) Az eladás, a megvásárlás, illetve az elcserelés kifejezések minden jogászban polgári jogi asszociációkat keltenek, míg az ellenszolgáltatás fejében átadás és átvétel elkövetési magatartása vonatkozásában ilyen képzettársítások – szerencsére – nem keletkezhetnek. Nézetünk szerint szerencsésebb lett volna, ha a jogalkotó tényállás összes elkövetési magatartásának megfogalmazásánál mellőzte volna a polgári jogi eredetű kifejezéseket, és az emberrel való kereskedésre vonatkozó „önjáró” büntetőjogi terminológiát alakított volna ki.⁵⁴

De lege lata azonban elengedhetetlen annak meghatározása, hogy milyen szerepet tulajdonítunk a polgári jogi kategóriáknak az eladás, a megvásárlás, illetve az elcserelés elkövetési magatartásainak értelmezése során. Nézetünk szerint az sem lehetett véletlen (és nem járhat következmény nélkül), hogy a jogalkotó polgári jogi kifejezéseket választott a tényállás szövegezése során. Ennek alapja az lehet, hogy – a törvényalkotó véleménye szerint – ezek írják le legpontosabban az ember kereskedelmére vonatkozó ügylettel kapcsolatos eseménylefolyást. Erre tekintettel pedig véleményünk szerint lehetővé válik, hogy az ilyen ügyletekre vonatkozó polgári jogi fogalmakat – kiegészítő jelleggel – segítségül hívjuk az eladás, a megvásárlás és a csere elkövetési magatartásainak értelmezésénél. Természetesen erre csak úgy kerülhet sor, hogy a polgári jogi fogalmakat – a büntetőjog szűrőjén keresztül (a tényállás sajátosságainak megfelelően) – vesszük figyelembe. Így tekintettel természetesen számos polgári jogi kategória (pl. szerződésesség, cselekvőképesség) a büntetőjogi szabály értelmezése szempontjából teljes mértékben irreleváns.⁵⁵

Ezzel kapcsolatos kérdés, hogy mennyiben befolyásolja a fenti értelmezést az ember eladásának, a megvásárlásának, illetve elcserelésének polgári jogi megítélése. Ezzel kapcsolatban két felfogás különíthető el. Az egyik szerint az emberre vonatkozó adásvétel fogalmilag kizárt, a polgári jog szabályozási körén kívül eső esemény. Ezt a felfogást követi az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontja, amely szerint “A törvény abból indul ki, hogy az emberi lény ez esetben, tárgyként szerepel, és ebből következően fogalmilag kizárt, hogy a »forgalomban« részt vesz”, valamint KISS, aki szerint “az ember eladásán, vagy megvásárlásán nem a polgári jog szerinti adásvételt kell érteni – minthogy ember nem lehet az adásvétel tárgya” (1999d: 476.).⁵⁶ A másik felfogást a a CD-Jogtár Btk. kommentárja képviseli, amely szerint “A törvény csak a visszterhes – egyébként polgári jogi szempontból érvénytelen

⁵² A kifejezést az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás is használja.

⁵³ Nem segíti elő az egyes elkövetési magatartások értelmezését KISS következő megállapítása: “A törvény büntetni rendel minden olyan magatartást, amelynek eredményeként az ember pénzért történő adásvétele ellenszolgáltatásért történik; az átadás, átvétel vagy elcserelés, illetve ezek céljából megy végbe a megszerzés” (KISS 1999d: 475.) A mondat ugyanis nemcsak nyelvtanilag helytelen, hanem sok tekintetben teljesen értelemszerű.

⁵⁴ Ennek kialakítása a tényállás újraalkotása során elengedhetetlen feladat.

⁵⁵ Nyilvánvaló, hogy az emberkereskedelem nem keretdiszpozíció, a büntetni rendeltségnek nincs köze az adásvétel, stb. bizonyos szabályainak megszegéséhez, a kötetmi jogi szabályok nem keretkitöltő normaként kerülnek felhasználásra a 175/B. § alkalmazásakor. A keretdiszpozíciókról egyébként ld. NAGY 2001b: 77–78.

⁵⁶ Ez összhangban van BÍRÓ és LENKOVICS a polgári jog általános tanairól szóló tankönyvének azon megállapításával, amely szerint “soha nem lehet jogviszony tárgya élő ember” (1998: 170.).

(lásd Ptk. XXI. Fejezete) – szerződés megkötését, teljesítését [...] rendeli büntetni.” (2000: 175/B. § 2. pont) Az érvénytelenség itt semmisséget jelent [vö. Ptk. 234. § (1) bek.], mivel – tekintettel a büntetőtörvényi tilalomra (Btk. 175/B. §) – az ilyen szerződés jogszabályba ütközik [Ptk. 200. § (2) bek.]. Eszerint az álláspont szerint viszont a szerződés létezik, hiszen ez logikai előfeltétele az érvénytelenségének (Bíró 1997: 256.), csak *polgári jogi szankcióként* (258.) megvonták tőle a kívánt joghatást. (vö. még 212., 229., 236., 247.) Inkább-e felfogással rokon, de köztesként is jellemezhető e kérdésben *Belovics* álláspontja, aki szerint “Az adás-vétel tárgya kizárólag dolog lehet, vagyis természetes személy eladására, illetve megvásárlására a polgári jog szabályira figyelemmel, nem kerülhet sor. Ezért a természetes élő személy adás-vétele nyilvánvalóan semmis szerződés [...]” (2001a: 142-143.) Az eladás, a megvásárlás és a csere elkövetési magatartásainak polgári jogi elemeket is segítségül hívó értelmezését nézünk szerint a fenti álláspontok egyike sem akadályozza meg. Ha a létező, de érvénytelen szerződés koncepciója alapján a polgári jogi elemek felhasználását az is alátámasztja, hogy az érvénytelen szerződés vonatkozásában is jelentősége van bizonyos kötelmi jogi kategóriáknak, pl. teljesítés ilyenkor is történhet, amelynek sorsát a Ptk. is rendezi (vö. 237. §, ld. még *Bíró* 1997, 289.).³⁷ Szerintünk a fogalmi kizártság felfogása sem akadályozza bizonyos polgári jogi kategóriák felhasználását, mivel ezzel polgári jogi sorukról foglalunk állást, hanem csak a büntetőjogi értelmezés számára *kölcsönözzük* őket.

i) *Kiss* szerint “az ember eladásán, vagy megvásárlásán [...] olyan helyzetet kell ezen érteni, amikor valaki a vevő hatalmába, érdekkörébe kerül” (1999d: 476.). Az adásvétel a polgári jog szerint “dolog tulajdonának [...] pénz ellenében történő átruházása.” (vö. 142.) A Ptk. ugyan – ellentétben pl. az osztrák Ptk.-val (ABGB)³⁸ – nem mondja ki közvetlenül, hogy, hogy az ember *nem minősül dolognak*, de a jogtudomány álláspontja szerint “az ember [...] élő [...] állapotában a dolog és a dologi jog fogalmkörén kívül esik” (*Lenkovics* 1998, 41.), illetve “az ember [...] *nem* birtokba vehető dolog, *nem* lehet [...] tulajdonjog tárgya” (40.).³⁹ Ezzel együtt – a polgári jogi fogalmak értelmezés során való felhasználásáról fentebb elmondottakra tekintettel – érdemes röviden megvizsgálni, hogy mit jelent a tulajdonjog dolgok vonatkozásában, és ennek bizonyos elemeit felhasználni az ember eladása és megvásárlása fogalmának meghatározásakor. A “[...] tulajdonjogviszonyt [...] az ún. árutulajdonosi triásszal, a birtoklás, a használat és rendelkezés jogaival szokták jellemezni.” (*Lenkovics* 1998: 93.)⁴⁰ Ezek közül a birtoklás úgy jellemezhető, mint a dolog feletti “tényleges hatalom” (*Lenkovics* 1998: 271.).⁴¹ Így viszont látható, hogy a *Kiss*-féle meghatározás a polgári

³⁷ A szerződés megkötésének és a teljesítésének kategóriáit a CD-Jogtár kommentárja is felhasználja (2000: 175/B. § 2. pont), de nem tulajdonít ezeknek túl nagy jelentőséget.

³⁸ Az osztrák Ptk. (ABGB) a dolog fogalmát többek között azzal a kitéllettel definiálja, hogy “mindaz, ami a személytől különbözik” (idézi *LENKOVICS* 1998: 36.). A Ptk. kikerüli a dolog fogalmának meghatározását (*LENKOVICS* 1998, 38.) A dolog definícióról lásd *LENKOVICS*: 1998, 36–41., illetve a Ptk. 94. § (1) bekezdését.

³⁹ Lásd a régebbi irodalomból *TÓTH* meghatározását, amely szerint “dolog alatt értjük azt, ami rajtunk [értsd: az embereken – *H.M.*] kívül létezik” (idézi *Lenkovics* 1998: 36.).

⁴⁰ Bár a polgári jog tudománya szerint, az árutulajdonosi triáaszt “ma már csak, mint tradicionális leegyszerűsítést lehet elfogadni” (*LENKOVICS* 1998. 93.), mivel “a tulajdonjog tartalmi elemei[te] taxative felsorolni nem lehet” (98.), úgy véljük nem követünk el hibát, ha ezt a leegyszerűsített felfogást vesszük alapul az emberkereskedelemre büntetőjogi tényállásának elemzése során. Vö. Ptk. 98–99. §§ és 112. § (1) bek.

⁴¹ Természetesen a birtok vonatkozásában is csak arról lehet szó, hogy a fogalmat a büntetőjogi értelmezés

jogi kategóriákat segítségül hívó értelmezés alapján is megalapozható. Annak megállapítása azonban, hogy mikor áll fenn az ember felett hatalom, mikor tartozik valaki más érdekkörébe, nem tartozik a legkönnyebb jogalkalmazási kérdések közé. Azon rendkívül sokféle hatalom közül, amit az emberek – jogosan vagy jogszerűen – egymás felett gyakorolnak, azon sokfajta érdekviszonyból, amiben az egyes személyek állnak, nézetünk szerint nyilvánvaló, hogy nem mindegyik tartozhat a tényállás alkalmazási körébe. Azonban azt, hogy mely hatalmi viszonyok, érdekkapcsolatok tartoznak ide, azt annyira nehezen lehet megállapítani, hogy az ezzel járó jogbizonytalanság a tényállás alkotmányosságát is megkérdőjelezi.

Nemcsak a birtoklás eleme jut jelentőséghez a tényállás elemzése során, hanem pl. a rendelkezési jog átadásnak analógiájára, az eladás és a megvásárlás elkövetési magatartásainak megvalósulásához szerintünk nem elegendő a birtoklás ideiglenes átadása, hanem szükséges a passzív alany feletti hatalom végleges átruházásának igénye is.

Belovics szerint az adásvétel elkövetési magatartása „anyagi ellenszolgáltatás” esetén valósul meg, amikor tehát „[...] az eladó a természetes élő személyt *pénzért vagy más vagyoni értékkel rendelkező dologért* (Kiemelés – H. M.) adja át a vevőnek, illetve a vevő pénzt vagy anyagi értékkel bíró dolgot ad át az eladónak.” (2001a: 142-143.) Ennek megfelelően szerinte „az átadás-átvétel” vonatkozásában ellenszolgáltatáson „bármilyen *nem anyagi jellegű ellentételezés*” (Kiemelés – H. M.) értendő, „mert amennyiben az ellenszolgáltatás anyagi értékkel bír, eladásról, illetve vásárlásról van szó.” (2001a: 143.)

A fenti értelmezés ugyan megfelel az eladás köznapi fogalmának [valaminek „ellenértékért” más tulajdonába történő átengedése (vö. Értelmező Kéziszótár 1972: 268.)], de nincs összhangban az adásvétel – Belovics által is idézett – polgári jogi fogalmával [“dolog tulajdonának [...] pénz ellenében történő átruházása.” (142.), hasonlóan *Eörsi* 1994: 13., vö. még Ptk. 365. § (1) bek.]. Szerintünk az eladás és megvásárlás elkövetési magatartásának értelmezésénél, az ellenszolgáltatás jellege vonatkozásában nincs ok az adásvétel polgári jogi fogalmától való eltérésre.⁶² Belovics értelmezése ráadásul nem veszi figyelembe az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás azon megállapítását, amely szerint “A tényállás az elkövetési magatartások körében *a pénzért történő adásvételt, a bármi más ellenszolgáltatásért történő átadást, átvételt* [...] tartalmazza.” (Kiemelések – H. M.)

Értelmezést igényel, hogy az eladás illetve a megvétel elkövetési magatartásai milyen mozzanatokkal valósulnak meg egészükben. Az *eladó* vonatkozásában alapvetően három időpont jöhet számításba: a vevővel való megegyezés, a passzív alany vevőnek történő átadása és a pénz átvétele. A *vevő* vonatkozásában az első mozzanat mellett –

számára “kikölcsönözzük”, mivel ez a kategória polgári jogilag nem terjed ki arra, ami nem minősül dolognak (vö. LENKOVICS 1998: 272.).

⁶² Az adásvétel Belovics féle értelmezése ráadásul a büntetőjogi felelősséget kiterjesztő hatással jár, mivel nem teszi lehetővé azon kérdés eldöntését, hogy az átadás-átvétel tekintetében milyen ellenszolgáltatás tekinthető tényállásszerűnek, csak a vagyoni, vagy a nem vagyoni is. Ugyanis a Belovics féle eladás és a megvásárlás fogalom alapján az ellenszolgáltatás fejében történő átadás-átvétel köre szükségképpen egybeesik a nem vagyoni ellenszolgáltatással párosuló átadással és átvétellel (vö. BELOVICS 2001a: 143.). Hiszen nem feltételezhető, hogy a jogalkotó ellenszolgáltatásért való az átadás és átvétel elkövetési magatartásait eleve értelmetlenül – az adásvétel körét lefedve – hozta volna létre.

ami az eladónál felsoroltakkal nyilvánvalóan megegyezik – a passzív alany átvétele és a pénz átadása lehet a befejezettség időpontja.

Annak, hogy az első mozzanatot befejezettségeként vegyük figyelembe még a polgári jogi kategóriákat segítségül hívó értelmezésnek is ellentmond. Az adásvétel – *konszenzuál szerződésként* – ugyan a felek megállapodásával létrejön [vö. Ptk. 205. § (1) bek.] (vö. *Bíró* 1997: 195.; *Eörsi* 1994: 16.),⁶³ de megszűnése a polgári jogi elmélet szerint rendszerint, de nem szükségképpen⁶⁴ (vö. *Bíró* 1997: 311., 327.), csak a felek teljesítésével történik. A büntetőjog számára pedig csak ezen szerződés körébe sorolt magatartások *teljessége* jelenthet befejezett eladást vagy megvételt. Emellett megemlíthető, hogy az ingó dolgok tulajdonjoga főszabály szerint a magyar jogban az átadásal száll át a vevőre (ún. *tradíciós rendszer*) [vö. pl. *Lenkovics* 1998: 142.; *Eörsi* 1994: 17.; vö. Ptk. 117. § (2) bek.]. Márpedig, mivel az adásvételt fentebb éppen a hatalomátvétel momentumával jellemeztük, értelemszerű, hogy a befejezettség időpontja is ehhez igazodjon. Ha az eladást és megvásárlást a valaki más feletti hatalom – pénz ellenében való – átruházásában való megegyezéssel teljesen megvalósultnak tekintenénk, ezen elkövetési magatartásokért való büntetőjogi felelősséget – az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvételhez képest – előrehoznánk. Márpedig nézetünk szerint az adásvétel elkövetési magatartásának értelmezésénél érdemes figyelemmel lenni az átadás-átvétel vonatkozásában adódó megállapításokra. Nem feltételezhető ugyanis, hogy pusztán arra tekintettel, hogy az adásvétel ellenszolgáltatása pénz, ezen elkövetési magatartásnál a jogalkotó a korábbi stádiumra kívánta volna előrehozni a befejezettséget.

Szintén nem lenne helyes, ha a pénzbeli ellenszolgáltatás – az ember átadása (átvétele) nélküli – teljesítésével tekintenénk a büntetett befejezettnek. Az ugyanis, hogy az ügylet pénzbeli ellenszolgáltatás fejében történik, nem a jogtárgy-sértéssel van összefüggésben, hanem csak a cselekmény büntetést-érdemlőségét befolyásolja. Márpedig a jogtárgy-harmonikus értelmezés alapján vitás esetekben érdemesebb a jogtárgy-sértésével vagy veszélyeztetésével összefüggő elemhez kötni a befejezettség mozzanatát. Ezzel az adásvétel értelmezése összhangba kerül az átadás illetve átvétel vonatkozásában kifejtettekkel. Hiszen ezen utóbbi elkövetési magatartásoknak nem része az ellenszolgáltatás nyújtása, hanem tényállásszerűségük feltétele, hogy tanúsításukra annak fejében kerüljön sor.

Belovics az adásvétel befejezettségét abban a mozzanatban jelöli meg, amikor “[...] a passzív alany az eladó [...] érdekköréből a vevő [...] hatalmába kerül.” (2001a: 143.) A CD-Jogtár kommentárja szerint “A cselekmény a sértett átadásával, átvételével, [...] befejezetté válik, függetlenül attól, hogy a vételár kifizetésére egyidejűleg kerül-e sor, avagy az kifizetetlenül marad, illetve, hogy az ellenszolgáltatás teljesítése is megtörtént-e”. (2000: 175/B. § 5. pont) A fenti kommentár – érdekes módon – nem szól külön az eladás és a megvásárlás befejezettségéről, hanem – az általunk első csoportba sorolt magatartások közül – csak az átadás, átvétel, elcserélés elkövetési magatartásainak megvalósulását tárgyalja. Azonban a vételár kifizetés kifejezés használatból, aminek értelemszerűen csak az adásvétel vonatkozásában lehet helye, arra is lehet következtetni, hogy a befejezettség az eladás, illetve a megvásárlás vonatkozásában is az

⁶³ Ez volt már a helyzet már a *praetori* jogban is. Vö. *BRÓSZ* 1974a: 408.

⁶⁴ Az ezt követő helyállási időszak a büntetőjog számára nem releváns.

átadás, illetve az átvétel időpontját jelenti.⁶⁵ Az eladás és a megvásárlás befejezettségét részünkről is a passzív alany feletti végleges hatalom átruházás mozzanatához kötjük.

Egyetértünk a CD-Jogtár kommentárjával abban is, hogy a pénzbeli ellenszolgáltatás – az ember átadása (átvétele) utáni – teljesítése már nem érinti a bűncselekmény befejezettségét. Ez az álláspont további előnye, hogy harmonizál az átadás és átvétel vonatkozásában adóó megállapításokkal.

ii) *Belovics* szerint “Az átadás-átvétel minden olyan tevékenységet felölel, amelynek következtében a természetes élő személy más hatalmába, érdekkörébe kerül. (Kiemelés – H. M.)” (2001a: 143.) Nézetünk szerint az elkövetési magatartások tényállásszerűségéhez nem elegendő, ha valaki ideiglenesen kerül át ellenszolgáltatás fejében más hatalmába, pl. munkaerejét kikölcsönzik más számára, hanem az is szükséges, hogy az ügylet a passzív alany végleges átadásra irányuljon. Ezzel ellentétes értelmezés nem lenne összhangban a “kereskedelem” kifejezéssel.

Az átadás és az átvétel csak akkor tényállásszerű, ha ellenszolgáltatás fejében történik. A feleknek az elkövetési magatartás tanúsítása előtt meg kell állapodniuk az ellenszolgáltatásban. Nem elégséges tehát, ha az átadás és átvételhez – előzetes megállapodás nélkül – az ellenszolgáltatás utólagos teljesítése járul.

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint “Ellenszolgáltatáson értendő bármilyen – egyébként anyagi értékkel bíró – tevékenység (takarítás, fuvarozás, építkezés, oktatás stb.)” (2000: 175/B. § 2. pont) *Belovics* – már hivatkozott – álláspontja szerint az átadás-átvétel körébe “bármilyen nem anyagi jellegű ellentételezés” beletartozik, ha azonban “[...] az ellenszolgáltatás anyagi értékkel bír, eladásról, illetve vásárlásról van szó.” (2001a: 143.) Az adásvétel fogalmáról és az elkövetési magatartások egymáshoz való viszonyáról vallott – *Belovicsétől* eltérő – felfogásunk alapján nézetünk szerint az a kérdés, hogy átadás-átvétel akkor tényállásszerű-e *csak*, ha az anyagi értékkel bíró ellenszolgáltatás ellenében történik, vagy e fogalom kiterjed a nem anyagi ellentételezésekre is.

E probléma eldöntésénél érdemes kitekinteni arra, hogy miképpen értelmezi a jogirodalom az ellenszolgáltatást a kuruzslás bűncselekményénél (Btk. 285. §), az egyetlen tényállásnál, amely tényállási elemeként⁶⁶ tartalmazza e fogalmat. A jogalkotó ugyanis a Btk. 175/B. § fogalmi rendszerének kialakításánál feltehetően figyelemmel volt arra, hogy azok a fogalmak, amelyeket a megalkotandó büntető rendelkezésben fel kívánt használni, szerepelnek-e, és milyen jelentéssel bírnak a Btk. meglévő tényállásaiban (így a kuruzsláséban). Az ellenszolgáltatás fogalma a két tényállás rendszerében egyébként hasonló funkciót is tölt be: az egyébként is jogtárgy-sértő elkövetési magatartások [az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenység jogosulatlan kifejtése (Btk. 285. §), ember átadása-átvétele (Btk. 175/B. §)] büntetést érdemlőségét növelik a büntetőjogi fellépést indokoló szintre.⁶⁷ Ezen értelmezési módszer azonban nem hoz egyértelmű eredményt, mert az ellenszolgáltatás fogalma a kuruzslás vonatkozásában is

⁶⁵ Hasonló megoldásra jut *BELOVICS* is, aki szerint az eladás és a megvásárlás elkövetési magatartásai “akkor valósulnak meg, ha a természetes élő személyt [...] »adnak át«, »szereznek meg«” (2001a: 143.).

⁶⁶ A Btk.-ban a 138/B. § b) pontjában is szerepel az ellenszolgáltatás fogalma. E rendelkezés azonban a kifejezést nem tényállási elemként használja.

⁶⁷ Így a Btk. 285. §-ához fűzött miniszteri indokolás 1. pontja. Az emberkereskedelem vonatkozásában – nézetünk szerint – az sérti is jogtárgyat, ha valakit ellenszolgáltatás nélkül, pl. ajándékozás keretében, adnak át más személy hatalmába.

vitatt a jogirodalomban. CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint “Ellenszolgáltatáson bármely vagyoni juttatást érteni kell, a nem vagyoni személyes előnyt azonban nem.” (2000: 285. §, hasonlóan Kónya 1999: 819.; Bócz 1996: 587.) *Vida* szerint azonban “ellenszolgáltatásért való kifejtés tényállásszerű akkor is, ha nem pénzért, hanem más anyagi vagy személyi jellegű viszonyszolgáltatásért [...] történik [...]” (1999e: 605.)

Nézetünk szerint figyelemmel kell lenni arra is, hogy a jogalkotó az emberkereskedelemmel (és a kuruzslással) nem a más tényállások [pl. Btk. 225. §, 244. § (1) bek. c) pont, 250. § (1) bek.], által használt előny kifejezést tartalmazza. Ez utóbbi fogalom ugyanis a jogirodalom és a joggyakorlat szerint aggálytalanul kiterjed személyes jellegű előnyre is (vö. 225. §: *Marázné* 1999: 330.; *Sinku* 2001b: 250.; *Berkes* 1999b: 651.; 244. §: *Sinku* 2001b: 277.; *Berkes* 1999b: 687.; *Marázné* 1999: 372.; 250. §: *Vida* 1999b: 382.; *Sinku* 2001b: 286.; *Berkes* 1999b: 694.) Ebből pedig az ellentétből való következtetés (*argumentum a contrario*) módszerét használva arra a jogalkotói akaratra következtethetünk, hogy a Btk. 175/B, §-a (és 285. §-a) vonatkozásában a személyes (nem anyagi értékű) szolgáltatás fejében való átadást-átvételt nem kívánta tényállásszerűvé tenni.

A lehetséges félreértelmezés elkerülése végett ebben a vonatkozásban is érdemes megemlíteni az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontjának már idézett megállapítását, amely szerint “A tényállás az elkövetési magatartások körében a pénzért történő adásvételt, a bármi más (*Kiemelés – H. M.*) ellenszolgáltatásért történő átadást, átvételt ... tartalmazza”. A fenti idézet nyilvánvalóan *nem* az ellenszolgáltatások tényállás szempontjából releváns körének meghatározását nyújtja. Tehát nem azt mondja ki, hogy az ellenszolgáltatás a Btk. 175/B. § (1) bekezdés harmadik és negyedik fordulata vonatkozásában bármi lehet, hanem az egyes elkövetési magatartások egymáshoz való viszonyát kívánja tisztázni, az ember átadásáért járó ellentételezés fajtája alapján. Ezért a miniszteri indokolás ezen részére alapítva nem képviselhető olyan álláspont, hogy a 175/B. § vonatkozásában az ellenszolgáltatás bármi, azaz akár szexuális szolgáltatás is lehet.

A cselekmény akkor válik befejezetté, “ha a passzív alany az [...] átdadó [...] érdekköréből a[z] átvevő [...] hatalmába kerül” (*Belovics* 2001a: 143.). A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint: “A cselekmény a sértett átadásával, átvételével, [...] befejezetté válik, függetlenül attól, hogy [...] az ellenszolgáltatás teljesítése is megtörtént-e [...]” (2000: 175/B § 5. pont). Az ellenszolgáltatás tényleges teljesítése tehát nem része e két elkövetési magatartásnak.

iii) A tényállás ötödik fordulata az valószínűleg meg, “aki mást [...] más személyért elcserél”. A más személyért elcserélés fordulata kapcsán az ellenszolgáltatás fejében átadás és átvétel vonatkozásában kifejtettek megfelelően irányadók, tekintettel kell lenni azonban arra, hogy a tényállás ötödik fordulata két konjunktív összekapcsolt elkövetési magatartást tartalmaz: egy átadást és egy átvételt.

Belovics a elcserélés befejezettségét az adásvétel és az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvétel vonatkozásában kifejtettekkel azonosan határozza meg. Szerinte az a cselekmény akkor válik befejezetté, “ha a passzív alany a[...] cserélő érdekköréből a [...] cserélő hatalmába kerül.” (2001a: 143.) Ez a meghatározás nincs tekintettel arra, hogy elcserélésnek két passzív alanya és tettesenként két *velük kapcsolatos* elkövetési magatartása van. Szerintünk az elcserélés akkor befejezett, ha az önálló tettes mindkét elkövetési magatartást megvalósította, azaz az átadás (átvétel) mellett a másik személy

átvette (átadta). Ez a felfogás van összhangban a Btk. 193. §-ban szereplő kicserélés elkövetési magatartásának értelmezésével (vö. Nagy 1999a: 253.).

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint “ [...] nem szükséges, hogy az elcserélt személyek korábban eladás, megvásárlás, illetve ellenszolgáltatás révén kerüljenek a felekhez.” (2000: 175/B. § 2. pont)

Nézetünk szerint szerencsésebb lett volna, ha a kodifikáció során elkerülük a “más” kifejezés – értelmezési nehézséget nem okozó, de – nyelviileg nem túl elegáns ismétlődését. A rágalmozás (179. §) vagy a kerítés (207. §) tényállásában alkalmazott megoldás mintájára szerencsésebb lett volna a 175/B. § (1) bekezdésének olyan megfogalmazása, amely szerint, aki “valakit [...] más személyért elcserél”.

ad *i-iii*) Az 1998:LXXXVII. törvény 43. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontja szerint “A tényállás fenyegeti az adásvétel, illetőleg a csere mindkét pólusán lévő elkövetőt.” *Vida* szerint “Az adásvétel, az ellenszolgáltatásért átadás-átvétel, a csere mindkét oldalon büntetendő, szükségképpen többes közreműködéssel megvalósuló magatartás.” (*Vida* 1999: 157)

Érdemes ebben vonatkozásban rámutatni arra, hogy e bűncselekménynél a szükség-szerű többes közreműködés számos különös változatára adódik lehetőség. Ha valaki olyan személyt vesz meg, aki saját magát adta el, ez utóbbi közreműködő magatartása nem is tényállásszerű.⁶⁸ Abban az esetben pedig, ha a passzív alany már kikerült az eladó rendelkezése alól, de a szállítás során bekövetkezett halála miatt soha nem is kerül a vevő hatalma alá, az eladás elkövetési magatartása befejezett, a vevő cselekménye pedig (a később látottak szerint) csak előkészületi szakban marad.

ad *i) és iii*) Érdemes kiemelni, hogy az eladás, megvásárlás, csere esetén az önálló tettesi minőséget sem a korlátozott cselekvőképesség (Ptk. 12. §-14. §), sem a cselekvőképzetlenség (Ptk. 15. §-18. §) nem érinti.

ba) A bűncselekmény hatodik fordulátát az követi el, “aki mást” az első pontba sorolt magatartások céljára “másnak megszerez”.

A magyar büntetőjogban egyedül a kerítés (Btk. 207. §) tényállásában szerepel még természetes személy⁶⁹ más személy részére valamilyen magatartásra történő *megszerezése*. Nézetünk szerint megszerzés e bűncselekmény tekintetében kialakult fogalmára érdemes támaszkodni a Btk. 175/B. § (1) bekezdés VI. fordulátának értelmezésnél. Ezt a módszert nemcsak azok az érvek támasztják alá, amelyeket a kuruzslás tényállásában szereplő ellenszolgáltatás fogalom a Btk. 175/B. § (1) bekezdés III-IV. fordulat vonatkozásában való kapcsán kifejtettük, hanem a kerítés és az emberkereskedelem közötti történeti és kriminológiai összefüggés is.⁷⁰

⁶⁸ Érdemes megemlíteni, hogy az ilyen esetek SCHULTHEISZ (1948: 125–127.), vagy JESCHECK és WEIGEND (1996: 697–699.) szerint szükségképpen többes közreműködésnek minősülnek, de pl. NAGY és TOKAJI szerint nem tartoznak bele ebbe a fogalomba. Az utóbbi szerzőpáros szerint ugyanis a szükségképpen többes közreműködéshez legalább két tettes kell (2001: 162.), márpedig a saját magát eladó, így nem tényállásszerű cselekményt tanúsító személy ilyen elkövetői minőségben nem működhet közre. [A szerzőpáros által a szükségképpen többes közreműködés különleges esetként (vö. 145., 162–163.) megjelölt társas elkövetési alakzatok (pl. bünszövetség), amelyeknél a részesek is beleszámíthatnak a megkívánt létszámba, az általunk vizsgált kérdés vonatkozásban nyilvánvalóan nem jöhetnek szóba, de már itt megemlítjük, hogy a saját magát eladó személy (ahogy majd látjuk) a bűncselekmény részese sem lehet (vö. 5/ab. pont)].

⁶⁹ A megszerzés elkövetési magatartása más tényállásoknál is szerepel, de ott dolog [vö. pl. 282. § (1) bek. III. fordulat], emberi gén, stb. [Btk. 173/I. § (1) bek. I.], vagy adat [Btk. 177/B. § (2) bek.] vonatkozásában.

⁷⁰ Az 1950. évi EKE – ugyan különböző vonatkozásokban –, de mindkét jelenség elleni fellépésre nézve tar-

Mivel a megszerzés fogalma a kerítés vonatkozásában sem tekinthető tisztázottnak vagy problémamentesnek (vö. Nagy 1999: 299.), a következőkben röviden összegezzük az ezzel kapcsolatos azon véleményeket, amelyek az emberkereskedelem vonatkozásában történő felhasználás szempontjából lényegesek lehetnek.⁷¹ A Btk. 207. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint “A »másnak megszerzés« tágabb fogalom, mint a közösülésre, fajtalanságra rábírás. Minden olyan magatartást átfog, amellyel a kerítő lehetőséget teremt mások nemi kapcsolatára, akár elhatárolták már a partnerek ezt a kapcsolatot, akár nem.” A jogirodalom a miniszteri indokolás által adott megszerzés fogalmat annyiban leszűkíti, hogy a közösülés vagy fajtalanság lehetőségéhez a “közvetlen” jelzőt fűzi. (pl. Bodgál/Pintér 1981: 218.) A jogirodalom egyöntetűen egyetért azzal a megállapítással, hogy “A törvény ... nem egyszerű közreműködést említ, ezért szükséges, hogy a kerítő tevékenysége a megszerzés egyik determináló oka legyen a nemi kapcsolat létesítésének.” (Bodgál/Pintér 1981: 218.; hasonlóan: Berkes 1999a: 620.; Nagy 1999a: 299.; Sinku 2001a: 231.) A fenti tétel elfogadása azonban nem jelenti azt, hogy az egyes szerzők bizonyos esetkörök minősítése vonatkozásában ne vallanának gyakran homlokegyenest ellenkező álláspontot.⁷² Berkes pl. megállapíthatónak tartja a megszerzést, “ha az elkövető épületet, stb. bocsát olyan partnerek rendelkezésére, akik egyébként nem, vagy csak nehezen tudnának a nemi kapcsolat céljára helyet találni (pl. házasságban élő személy részére találkozási helyet teremt, illetve találkahelyet tart fenn) [...]”, és csak akkor látja kizártnak a fenti elkövetési magatartást, “ha az elkövető olyan személyek nemi kapcsolatára ad alkalmat, akik már ismerik egymást, és a nemi kapcsolatra más módjuk is van.” (1999g: 620.) Ezzel szemben más szerzők még inkább leszűkítik a megszerzés fogalmát körét, és az elsőként említett esetben *sem* látnak alapot kerítés megállapítására. Nagy szerint pl. “[a] megszerzés megállapítása [...] kizárt, ha a felek a kerítő tevékenységét megelőzően a nemi cselekményben már megállapodtak.” (1999e: 299.), hasonlóan Sinku, aki szerint nem lehet megállapítani a megszerzést, “ha a felek között a szexuális cselekményre vonatkozó szándék már korábban kialakult, és az elkövető már csak e szándék realizálásához nyújt segítséget.” (2001a: 231.) Bodgál és Pintér is kizártnak tartják a lakás közösülésre vagy fajtalanságra való rendelkezésre bocsátásának kerítésként való minősítését, “ha az elkövető a felek összehozásában nem működött közre.” (1981c: 218., hasonlóan Nagy 1999a: 299.)

Ennek alapján az emberkereskedelem vonatkozásában a megszerzés a harmadik személy közvetlen hozzáférés lehetőségének megteremtése a passzív alanyhoz. Akkor is lehetséges megszerzés, ha a passzív alany és a harmadik személy már ismerték egymást, de nem merülhet fel ezen fordulat megállapítása (legalábbis befejezettként), ha a sértett már a harmadik személy – az eladás, stb. szempontjából releváns – hatalmába érdekkörébe tartozik. A megszerzés kifejezésbe minden olyan magatartás beletartozik,

talmaz rendelkezéseket [vö. 1. Cikk. 1. bek. I. fordulat (kerítés), illetve 17. Cikk, 19. Cikk 1. (emberkereskedés)]. A kerítés kapcsán a büntetőjogi szak- és tankönyvek is többször hivatkoznak a léánykereskedelem jelenségére (vö. pl. TRAYTLER 1963: 321.; BODGÁL/PINTÉR 1981c: 219–220.), ami NAGY szerint “nők üzletszerű kerítése és áruba bocsátása a prostitúció számára” (NAGY 1999e.: 301.). A kerítés kapcsán a szerzők szoktak idézőjellel (SCHULTHEISZ 1966: 265.), vagy anélkül (TRAYTLER 1963: 333.) mások (élő testének) árusításáról szólni.

⁷¹ A megszerzés fogalmának a kerítés tekintetében való teljes körű elemzése külön tanulmányt igényelne.

⁷² Ebben a vonatkozásban sem könnyű meghatározni, hogy milyen ok számít döntőnek. Vö. az általános okozatossági tan tekintetében GYÖRGYI 1999: 238., a tettesség részesség terén NAGY/TOKAJ 2001: 269.

amelynek eredménye: a passzív alanyhoz való közvetlen hozzáférés lehetősége a harmadik személy részéről. Mulasztásos változat nem gyakorlati, mert nehezen elképzelhető olyan nem büntető jogszabályon alapuló kötelezettség, amely alapján valaki az ilyen helyzet elhárítására lenne kötelezve. A megszerzés körébe tartozhat, a passzív alany rábírása (kényszerítéssel, vagy csalárdsággal) arra, hogy a harmadik személy számára közvetlen rendelkezést biztosító helyre menjen, a sértett ilyen helyre történő elhurcolása a 175/B. § (2) bek. a) pontot megvalósító módon, vagy a harmadik személy a passzív alanyhoz szállítása, azért hogy az előbbi pl. megtévesztéssel – az eladás stb. szempontjából releváns – uralmi körébe vonja az utóbbit.

Vida szerint “A másnak megszerzés [...] befejezett tényállásszerű magatartás akkor is, ha az ellenszolgáltatás vagy csere nélkül átvevő más személy cselekménye csak előkészületként minősül.” (1999a: 157.) Megjegyezzük, hogy részünkről a megszerzés befejezettsége teljes mértékben függetlennek tartjuk annak a harmadik személynek a tevékenységétől, vagy akarati, gondolati tartalmától, akinek a részére a megszerzés történik. Ennél fogva a tényállás megvalósulásához nem szükséges, hogy ez a harmadik személy előkészületi magatartást tanúsítson, elhatározza magát az első csoportba tartozó elkövetési magatartás tanúsítására, vagy a megszerzésről tudomással bírjon.⁷³

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint “Ha valaki mást harmadik személynek kereskedelmi célból szerez meg [...] szükséges, hogy a sértett jogellenesen kerüljön az elkövetőhöz.” (2000: 175. § 2. pont) Nézetünk szerint a fenti idézet szerzőinek részéről magyarázatot igényelt volna, hogy miért csak ezen elkövetési magatartás vonatkozásában volt szükség a jogellenesség elemének kiemelésére, és miért nem tartják azt lényegesnek az emberkereskedelem más fordulatainál. Az is tisztázást igényelt volna, hogy ebben a vonatkozásban szerintük mi a jogellenesség kifejezés jelentése: más büntetőjogi tényállás megsértése, nem büntetőjog szabály megsértése, vagy éppen materiális jogellenesség. Az első két esetben problematikus, hogy egyáltalán milyen alapon követelik meg a kommentár szerzői, az emberkereskedelemé mellett a más tényállás kimerítését, illetve nem büntetőjogi szabály megszegését. A harmadik esetben az is kérdéses, hogy mi indokolta ezen általános bűncselekmény fogalmi elem kiemelését, amely külön utalás nélkül is minden tényállás vonatkozásában a felelősség feltétele. Ha valamely jogellenességet kizáró ok speciális érvényesülése volt az indok, akkor inkább erre és az ezzel kapcsolatban a kommentár által látott esetleges problémára kellett volna utalni. Kérdéses egyébként is, hogy a tényállásszerű megszerzést milyen speciális körülmények tehetik egyáltalán jogszerűvé, amelyek külön említést igényelnének.

Részünkről is osztjuk a CD-Jogtár Btk. kommentárjának azon megállapítását, amely szerint “Ha valaki mást harmadik személynek kereskedelmi célból szerez meg, akkor is büntetendő, ha a megszerző egyébként semmilyen ellenszolgáltatást nem kér, illetve nem kap.” (2000: 175/B. § 2. pont)

A 175/B. § VI. fordulatának teljes megvalósulásának mozzanata vonatkozásában a kerítésnél kidolgozott tételek felhasználása nem hoz egyértelmű eredményt, mivel a megszerzés befejezettsége a Btk. 207. §-a vonatkozásában is vitatott (vö. *Bodgál/Pintér* 1981: 218.; *Nagy* 1999a: 300.; *Sinku* 2001a: 231.). Az ítélezési gyakorlat szerint a “megszerzés létrejöttéhez a nemi közösülés vagy fajtalanság megtörténte nem szükséges”, a kerítés “befejezett már akkor, amikor az elkövető (a tettes) a harmadik személy

⁷³ A megszerzés tehát ebben vonatkozásban is objektív lehetőséget jelent.

számára a passzív alannyal való nemi cselekmény közvetlen lehetőségét létrehozza, megteremti.” (BH 1985. 51.) A jogirodalom többsége ugyanezen az állásponton van (Bodgál/Pintér 1981: 218-219.; Berkes: 1999g: 621.; Nagy 1999a: 300.), de pl. Sinku szerint ”a bűncselekmény befejezettségéhez a szexuális cselekmények megvalósítása szükséges” (2001a: 231.). Az emberkereskedelem vonatkozásában – a kerítéssel szemben – nyilvánvaló, hogy az első csoportba tartozó elkövetési magatartások (pl. eladás) más személy általi megvalósítása az elkövető célja, de semmiképpen sem magatartásának eredménye. Ennek következtében részünkről úgy véljük, hogy az emberkereskedelem tekintetében a megszerzés megvalósulásához nem szükséges, hogy a harmadik személy az eladás, stb. elkövetési magatartásait tanúsítsa.

Belovics szerint ”megszerzésre [...] se anyagi, sem más jellegű ellenszolgáltatás fejében nem kerülhet sor, mert ez esetben már más elkövetési magatartások, az adásvétel, avagy az ellenszolgáltatás fejében átadás valósul meg.” (2001a: 143.) A megszerzés általunk követett értelmezése szerint lehetséges ellenszolgáltatás ellenében megszerezni valakit, anélkül, hogy ezzel a tettes az emberkereskedelem másik öt elkövetési magatartását befejezett, vagy kísérleti szakaszba juttatná. Ennek oka, hogy ennek az elkövetési magatartásának az utolsó mozzanata, annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy azon személy, akinek a megszerzés történik, a passzív alanyhoz közvetlenül hozzáférhessen. Nem eleme azonban az elkövetési magatartásnak a passzív alany neki történő átadása. Ennek következtében nézetünk szerint a megszerzés elkövetési magatartása valósul meg, ha a tettes a passzív alanyt valaki másnak az első csoportba tartozó elkövetési magatartás céljára ellenszolgáltatásért megszerezte, de még nem adta át, csak a közvetlen hozzáférés lehetőségét teremtette meg.

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint a megszerzés ”valójában sui generis bűncselekményi tevékenység.” (2000: 175/B. § 2. pont, hasonlóan Belovics 2001a: 143.). Ilyen értelmezés mellett a megszerzés befejezettségéhez szükség van arra is, hogy az első öt fordulatba tartozó elkövetési magatartások legalább kísérleti szakba jussanak, hiszen a valódi bűncselekménynek is fogalmi eleme objektív oldalon a tettesi cselekmény megkísérlése (vö. Nagy/Tokaji 2001: 280.). Ha az első öt fordulat harmadik személy általi megvalósítását – ahogy részünkről is tettük – nem követeljük meg a megszerzés befejezettségéhez, ezen elkövetési magatartás legfeljebb *sui generis előkészületi* cselekményként jellemezhető.⁷⁴

A kerítés vonatkozásában: „A megszerzésnek más részére kell történnie, ebből következően, aki saját maga számára szerez meg valakit szexuális cselekményre, az elkövetési magatartást nem valósít meg.” (Sinku 2001a: 231., hasonlóan Nagy 1999a: 300.) Ez a tétel az emberkereskedelem vonatkozásában is megfelelően irányadó, de megjegyezhető, hogy az ilyen magatartás e deliktumnál büntetendő előkészület megállapításának alapul szolgálhat.

Úgy véljük nem túl elegáns, hogy a tényállás azt a személyt, akinek a részére a megszerzés történik a ”más” kifejezéssel jelöli, holott a fenti kifejezést már a passzív alany és az érte elcserélt személy vonatkozásában már kétszer alkalmazta. Az elcserélés kapcsán tett javaslatunkkal összhangban szerintünk szerencsésebb lenne, ha a

⁷⁴ Felhívjuk a figyelmet arra, hogy az adott bűncselekménynél az előkészület általános büntetni rendelése nem zárja ki bizonyos előkészületi magatartások *sui generis* bűncselekményként való (súlyosabb) büntetni rendelését [vö. Btk. 139. § (2) bek., illetve 139/A. § (1) bek.].

tényállás – rendhagyó megoldásként –, de úgy fogalmazna, hogy “e célra nem saját magának megszerez”.

c) Az eredmény

Belovics szerint: “Az emberkereskedelem *immateriális* bűncselekmény, a törvényi tényállás tehát eredményt nem tartalmaz.” (2001a: 143.) Nézetünk szerint a fenti megállapítás csak az első öt fordulat vonatkozásában helytálló, a megszerzés kifejezés ezzel szemben materiális bűncselekményt határoz meg, amelynek eredménye: a passzív alanyhoz való közvetlen hozzáférés lehetősége.

d) Egyéb az objektív tényállási elemekkel összefüggő kérdések

Ahogy *Vida* megjegyzi a bűncselekmény “[...] megvalósulása szempontjából különbözős az, hogy a passzív alany tudata átfogja-e, hogy sérelmére emberkereskedelem valósul meg, vagy ezzel kapcsolatban tévedésben van.” (1999: 157)

e) A sértett bejegyzése

A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint: „Megjegyzendő, hogy az ember jogai közé tartozik saját képességeinek, munkaerejének áruba bocsátása, és ebből következően az érintett személy bejegyzése esetén, – ha ő maga válik áruvá – általában hiányzik a jogellenesség. (Kiemelések – H. M.)” (2000: 175/B. § 1. pont) Anélkül, hogy a jogintézmény rendszeri helyének rendkívül bonyolult kérdésében általános érvennyel állást kívánnánk foglalni, megjegyezzük, hogy az emberkereskedelemnél a sértett bejegyzése – a jogtárgyra tekintettel – már a tényállásszerűséget kizárja.

3. A szubjektív tényállási elemek

a) A szándékosság speciális kérdései

Az emberkereskedelem csak szándékos elkövetés esetén büntetendő (vö. Btk. 10. §). Az eladás, megvétel, ellenszolgáltatás fejében való átadás, illetve átvétel, valamint az elcserelés egyenes és eshetőlegesen szándékkal is megvalósíthatók, míg az ezek céljára történő megszerzés – a célzatra figyelemmel – egyenes szándék meglétét feltételezi. (*Belovics* 2001a: 143.)

b) A célzat

Az alapeset elkövetési magatartásai közül az első öt fordulat nem célzatos bűncselekmény, de a megszerzés elkövetési magatartása csak meghatározott célból tanúsítva tényállásszerű (*Vida* 1999a: 157., *Belovics* 2001a: 143., CD-Jogtár Btk. kommentár 2000: 175/B. § 4. pont). A fenti felfogással szemben egyértelműen tévesnek tekinthető *Pallagi* azon megállapítása, hogy “célzatot, motívumot az alapesetben nem határoz meg a jogalkotó” (1999: 71.), hiszen a megszerzés elkövetési magatartása vonatkozása-

sában a tényállásban szereplő “e célra” kifejezés – ahogy láttuk – nem nagyon értelmezhető másként, csak célzatként.

A tényállás a célzatra egyes számban (“e célra”) utal, ennek alapján a Jogi Lexikon csak az elcserélés céljából történő megszerzést tartja az emberkereskedelem tényállásához tartozónak (1999: 171.) A jogirodalom többsége szerint viszont a megszerzés célja bármely az első csoportba tartozó elkövetési magatartás lehet (vö. “ezekből a célokból” (Vida 1999a: 157.); “a fentiek céljából történő megszerzés” (CD-Jogtár Btk. kommentár 2000: 175/B. § 2. pont).⁷⁵ Részünkről a többségi állásponthoz csatlakozunk, mivel az utóbbi – pusztán nyelvtani értelmezés – az első csoportba tartozó magatartások közötti teljesen indokolatlan különbségtételt jelent, és a más tényállások hasonló eleme [pl. Btk. 178. § (1) bek. III. fordulat] kapcsán kialakult felfogásokkal (pl. Vida 1999a: 180.) sincs összhangban.

A megszerzés célja tehát az első csoportba tartozó elkövetési magatartás *harmadik személy általi* megvalósítása.⁷⁶ Elhatárolásként megjegyezhető, hogy az olyan megszerzés, amely saját részre (a megszerző által való eladás stb.) céljára irányul befejezett (megkísérelt) emberkereskedelmet nem valósíthat meg, de minősülhet a bűncselekmény előkészületeként. [Btk. 175/B. § (6) bek.]

Vida szerint “[...] a másnak megszerzés esetében [...] szükséges, hogy megszerző célja átfogja a más személy emberkereskedelemmel kapcsolatos szándékát.” (1999: 157.) Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy azon személy eladásra, megvásárlásra, ellenszolgáltatás fejében átadásra-átvételtre, illetve elcserélésre irányuló szándékának nem kell a valóságban fennállnia, mivel az csak a megszerző célzatának a tárgya. Megemlítjük, hogy a megszerzés a célzatosság alapján is inkább tekinthető *sui generis* előkészületnek, mint tettesi bűncselekményként szabályozott bűnsegélynek. Hiszen a valódi előkészület is célzatos cselekmény (vö. Btk. 18. § (1) bek., Nagy/Tokaji 2001: 253.), ami a bűnsegélyről nem mondható el, amire utal az is, hogy ez utóbbi a tettesi alapbűncselekmény vonatkozásában eshetőleg szándékkal is elkövethető (vö. Nagy/Tokaji 2001: 286., Losonczy 1966: 351. p. és ott a 113. jegyzetben idézett irodalom).

4. A stádiumok tana

a) A bevégeztség nem különül el a befejezettségtől

A bűncselekménynél a befejezettség és a bevégeztség stádiuma nem különül el. Az eladás, megvásárlás, illetve az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvétel vonatkozásában a pénz, illetve a más ellenszolgáltatás – az ember átadása (átvétele) utáni – teljesítése nem érinti a bűncselekmény befejezettségét. Ez nyilvánvaló, ha figyelembe vesszük,

⁷⁵ Ebben a vonatkozásban nem teljesen pontos az “emberkereskedelmi célból történő” megszerzés kifejezés (BELOVICS 2001a: 143.), mivel a megszerzés is emberkereskedelem.

⁷⁶ A CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint: “Ha valaki mást harmadik személynek kereskedelmi célból szerez meg [...] szükséges, hogy [...] egyidejűleg alanyi oldalon fennálljon az értékesítési célzat.” (2000: 175/B. § 2. pont) Ezzel kapcsolatban szükséges kiemelni, hogy a megszerző célzatának *más általi* “értékesítésre” kell irányulnia.

hogyan az ellenszolgáltatás nem a jogtárgy-sértéssel, hanem csak a büntetésérdemlőséggel van kapcsolatban.⁷⁷

b) A kísérleti stádium⁷⁸

ad *ba*) *Belovics* szerint “Kísérleti szakba az adás-vételi, az átadás-átvételi, illetve elcserélési megállapodások megkötésével lép a bűncselekmény [...]” (2001a: 143.). A fenti felfogás az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvétel vonatkozásában nyilvánvalóan tarthatatlan. Az átadásban és az átvételben való megállapodás, nyilvánvalóan nem tekinthető ezen elkövetési magatartások elemének, így nem lehetséges kísérletkénti minősítése sem (vö. Btk. 16. §). Ellenkező esetben a Btk. bármely elkövetési magatartásában való megállapodás kísérleti minősítés alá eshetne, holott nyilvánvalóan csak előkészület [vö. 18. (1) bek. V. fordulat]. Az adásvétel és az elcserélés vonatkozásában a polgári jogi kategóriákat segítségül hívó értelmezés *Belovics* nézetét támasztja alá. Hiszen ezen szerződések – mint láttuk – már a megegyezéssel létrejönnek. Ennek analógiájára a megállapodás mozzanata az adásvétel és a csere elkövetési magatartásának megkezdését jelenti. Azonban ebben az esetben a polgári jogi kategóriákat segítségül hívó értelmezésnek meg kell hátrálnia azon interpretáció mögött, amely az egyes fordulatok egymáshoz való viszonyán alapul. Eszerint az adásvétel és a csere elkövetési magatartásainak megalkotásával nem az volt a célja a jogalkotónak, hogy a büntetőjogi felelőséget – akár a kísérleti szak tekintetében – előbbre hozza. Ennek megfelelően viszont az eladás, a megvásárlás és a csere is csak azonos mozzanattal léphet a kísérleti szakba, mint az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvétel.

ad *i-ii*) A pénzbeli ellenszolgáltatás – az ember átadása (átvétele) előtti – teljesítése, elfogadása nem keletkeztethet kísérleti szakot. Ez nyilvánvaló, ha figyelembe vesszük azt a kiegészítő elvet, hogy vitás esetben a kísérlet és előkészület elhatárolásánál a jogtárgyat fenyegető veszély foka az irányadó (vö. *Tokaji* 1984: 305.).⁷⁹ Az ellenszolgáltatásnak viszont, ahogy kifejtettük – nem a jogtárgy-sértéséhez, hanem csak a büntetésérdemlőséghez van köze. Az adásvétel és az ellenszolgáltatás fejében átadás-átvétel esetén a kísérlet tehát fogalmilag nem kizárt, de gyakorlatilag elenyésző jelentőségű, mivel az átadás vagy az átvétel közvetlen megkezdését, de be nem fejezését jelentő cselekményekre korlátozódik.

ad *iii*) Az elcserélés vonatkozásában a cselekmény a kísérleti szakba lép, ha a tettes az egyik passzív alany vonatkozásában megkezdte a cselekménye tanúsítását, egészen addig, amíg a másik vonatkozásában még nem fejezte be a másikat. Ennek oka, hogy a csere két rész-cselekményének mindegyike érinti a jogtárgyat.

⁷⁷ A befejezettség és bevégzettség elkülönítésére és a jogtárgy sértés ebben a vonatkozásban játszott szerepére ld. NAGY/TOKAJI 2001: 264–265.

⁷⁸ A CD-jogtár Btk. kommentárja szerint “Előfordulhat, hogy a sértettnek az előkészületi szakaszon túljutott cselekmény esetén sikerül az átadás, átvétel, elcserélés illetve megszerzés előtt megszökni, avagy a fenti magatartások kivülről ok miatt meghiusulnak. Ilyen esetekben az emberkereskedelem kísérlete (Btk. 16. §) jön létre.” (2000: Btk. 175/B. § 5. pont) A fenti idézet tehát elismeri a kísérlet lehetőségét, de annak megállapítása szempontjából nem sok információt nyújt.

⁷⁹ A nyitott törvényi tényállásokra, mint vitás esetekre korlátozva TOKAJI 1984: 313., illetve NAGY/TOKAJI 2001: 284.

ad *bb*) A kerítés vonatkozásában a megszerzés a kísérleti szakba lép, ha az elkövető a felek összehozása érdekében érintkezésbe lép a passzív alannal (Berkes 1999a: 621.), pl. megkezdzi a passzív alany rábírására való célzatos törekvést (Bodgál/Pintér 1981: 219.; hasonlóan Nagy 1999a: 300.) Az ítélezési gyakorlat elhatárolása szerint a “[...] megszerzés [...] még a kísérleti szakba sem jut, ha az elkövető az általa kiszemelt passzív alannal a kapcsolatot még nem vette fel, s az a szándékolt nemi cselekményről még nem szerzett tudomást” (BH 1985. 51., egyetértően hivatkozik rá: Nagy 1999a: 300.; Berkes 1999a: 621.), Az ítélezési gyakorlat szerint “nem [...] kerítés büntetetté [...] valószínűsíti meg, aki [...] az üzletszerű kéjelgésből élő nők és az alkalmi nemi partnerek kapcsolatának a kialakításában” nem működik közre, mivel “az elkövető az alkalmi nemi partnerek egyikével [...] semmiféle [...] kapcsolatba nem kerül [...]” (BH 1997. 6.) Ez a felfogás az emberkereskedelemre is irányadó.

c) Az előkészület

A bűncselekmény előkészületét a törvény büntetni rendeli [Btk. 175/B. (6) bek.]. A miniszteri indoklás furcsa mód egy szót sem veszteget ennek igazolására, annak ellenére, hogy e stádium önálló vizsgálata a magyar büntetőjogban kivételesnek tekinthető [vö. Btk. 18. § (1) bek.]. Kiss szerint a bűncselekmény “jelentős tárgyi súlyára tekintettel indokolt [...] az előkészület [...] büntetendővé tétele” (1999d: 476.). Nézetünk szerint a bűncselekmény súlya önmagában nem lehet *elégseges* indoka az előkészület büntetési rendelésének. Ellenkező felfogás nem tudja megindokolni, hogy miért nincs az előkészület büntetési rendelve az apartheid tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bünteténél [vö. Btk. 157. § (1) bek.], és miért van olyan három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények⁸⁰ esetén, mint pl. a közokirat-hamisítás [Btk. 274. § (1) bek. a) pont], az emberi test tiltott felhasználása [173/I. § (1) bek.],⁸¹ illetve az embercsempészés [Btk. 218. § (2) bek.]⁸² ez a stádium önálló vizsgálva [vö. Btk. 274. § (2) bek.,⁸³ 173/I. § (4) bek. I. fordulat, 218. § (4) bek.]. A bűncselekmény alapesete és első minősített esete [vö. Btk. 175. § (1)-(2) bek.] egyébként vonatkozásában egyébként is nehéz a bűncselekmény súlyára hivatkozni, mivel három évig, illetve egytől öt évig terjedő szabadságvesztés a magyar Btk. – utóbbi időben többször megemelt – büntetési tételei között egyáltalán nem számít magasnak.

Vida szerint “Előkészületi magatartásként elsősorban annak a másik elkövetőhöz intézett verbális változatai jöhetnek figyelembe (pl. felhívás az eladásra-megvásárlásra, megállapodás a cserében). A feltételekhez szükséges vagy azt könnyítő változat megvalósulhat a sértett megtevesztésével (pl. munkaszerződés ajánlásával leplezett cselekménnyel), vagy más bűncselekménynek az emberkereskedelem céljával való elköveté-

⁸⁰ Sőt az embercsempészés 1997:LXXIII. törvény 29. §-a által megállapított tényállásában (hatályos: 1997 IX. 15–1999. III. 1.) a (2) bekezdésben meghatározott alapeset büntetési tétele két évig terjedő szabadságvesztés volt, de az előkészülete akkor is büntetendőnek minősült.

⁸¹ Beiktatta: 1998:XXII. törvény 2. §. Hatályos: 1998. VII. 1-től.

⁸² Megállapította 1998:LXXXVII. törvény 52. §. Hatályos: 1999. III. 1-től.

⁸³ Beiktatta: 1996:LII. törvény 5. §. Hatályos 1996. VIII. 15-től.

sével is (pl. a sértett személyi szabadságának megsértésével [...]).” (1999a: 157) Érdeemes megemlíteni, hogy ha a sértett személyi szabadságának megsértése más személy általi eladás céljából való megszerzést jelent befejezett bűncselekményként minősül. Azonban, ha valaki mást pl. eladás céljából *saját részére* megszerez az előkészületnek minősülhet. Kiss szerint előkészületnek “tekinthető az ember adásvételére vonatkozó megállapodás megkötése, vagy a vagyoni előny átadása(átvétele) is.” (1999d: 476.)

5. Az elkövetők

a) A tettesség és részesség

A tettesség és részesség kérdései az emberkereskedelem vonatkozásában az általános részi szabályok szerint alakulnak. Érdeemes azonban utalni a következőkre:

aa) *Belovics* szerint “Az eladó és a vevő[,] az ellenszolgáltatásért átadó és az átvevő, valamint a cserélők önálló tettesekként felelnek. Amennyiben azonos elkövetési magatartást legalább ketten, egymás tevékenységéről tudva közösen valósítják meg, *társtettség*ről van szó.” (*Belovics* 2001a: 143.) *Belovics* tehát az emberkereskedelem vonatkozásában azt a szükségképpen többes közreműködés vonatkozásában kialakult – korántsem egyöntetűen elfogadott – általános részi tételt érvényesíti, amely szerint a találkozó bűncselekmények két pólusán álló, a tényállást megvalósító személyek önálló és nem társtettesek. (így pl. *Nagy/Tokaji* 2001: 277.; ellenkezően pl. *Losonczy* 1966: 182.)⁸⁴ Azonban *Belovics* helyesen veszi figyelembe a bűncselekmény sajátos természetét, amely szerint az emberkereskedelemnél – a találkozó bűncselekmények iskolapéldáitól a vérfertőzéstől (Btk. 203. §) és a kettős házasságtól (Btk. 192. §)] eltérően – az elkövetési magatartás megvalósításában *annak* egy oldalán is több személy is közreműködhet. *Ebben a vonatkozásban* pedig a tényállás szükségszerű többes közreműködésű jellege semmi esetre sem szolgálhat hivatkozási alapul a társtettséget tagadó felfogás számára.

ab) Az általános szabályoknak (vö. pl. *Nagy/Tokaji* 2001: 281.) megfelelően a passzív alany (akinek a védelmére a tényállás irányul) az emberkereskedelem vonatkozásában sem lehet a bűncselekmény részese.

ac) A kerítés vonatkozásában régóta vitatott kérdés, hogy felbujtóként, illetve bűnszegédként büntetendő-e, akinek a részére a megszerzés történik, ha a kerítőt erre rábírja, vagy neki ehhez segítséget nyújtott (mellette: pl. *Bodgál/Pintér* 1981: 219.; *Berkes* 1999a: 621.; ellene: pl. *Nagy* 1999: 300.; *Sinku* 2001a: 232.) Ez a probléma az emberkereskedelem vonatkozásban is felmerül, és azt nézetünk szerint azzal együtt is a kerítés mintájára kell eldönteni, hogy az a cselekmény (pl. eladás), aminek a más személy általi tanúsítására a megszerzés irányul, az emberkereskedelemnél ugyanezen tényállás más elkövetési magatartása alapján büntetendő, míg a kerítésnél (a fajtalanság vagy közösülés) önmagában nyilvánvalóan nem bűncselekmény.

⁸⁴ A rendkívül bonyolult kérdés általános érvényű megválaszolására e tanulmányban természetesen nincs módunk. A nézetek áttekintésére ld. TOKAJI 1984: 356–357. p. és az 560–564. lj-ek.

b) A bűnkapcsolatok⁸⁵

Az 1998:LXXXVII. törvény 42. §-a módosította a személyi szabadság megsértése bűncselekményének tényállását. Ennek keretében a Btk. 175. § (2) bekezdéseként a következő rendelkezést állapította meg: *“Aki emberkereskedelemmel összefüggésben megszerzett és a személyi szabadságától megfosztott sértett személyi szabadságának megfosztását fenntartja, és a sértettet munkavégzésre kényszeríti, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”*⁸⁶ A következőkben a 175. § (2) bekezdésével kapcsolatos számos jogértelmezési probléma közül csak azokat emeljük ki, amelyek a tényállás emberkereskedelemmel való kapcsolatát érintik.⁸⁷

Az emberkereskedelemmel összefüggésben megszerzettség tartalmát tekintve a törvénynek alapvetően háromféle értelmezése lehetséges. Az egyik szerint e fogalom a Btk. 175/B. (1) bekezdés VI. fordulatával azonos, amely szerint ilyenkor a passzív alanyt a más személynek szerezték meg azért, hogy az első csoportba tartozó elkövetési magatartást tanúsítson vele szemben (pl. eladja). A másik – nem ilyen szűk – értelmezés szerint az *“emberkereskedelemmel összefüggésben”* történt megszerzés *a fentiek mellett* lefedi mindazt a megszerzést, ami Btk. 175/B. (1) bekezdésébe tartozó bármely elkövetési magatartás (jellemzően a megvásárlás, ellenszolgáltatásért átvétel, más személyért elcserélés) során történik. A harmadik – ennél is tágabb – értelmezés szerint vitathatatlanul az emberkereskedelemmel összefüggésben álló magatartás a bűncselekmény előkészülete is [Btk. 175/B. § (6) bek.], így az annak körében történő megszerzések (pl. saját maga számára eladási céllal) is relevánsak a Btk. 175/B. § (2) bekezdése szempontjából.

A vizsgált rendelkezés megvalósulásához – nézetünk szerint – nem szükséges, hogy annak tettese (vagy részese) a passzív alanyal kapcsolatban az emberkereskedelem elkövetője legyen, természetesen azonban ezen eshetőség sem kizárt, sőt nyilvánvalóan meglehetősen gyakori. Ennek oka, hogy az emberkereskedelemmel *összefüggésben* való megszerzettség nem elkövetési magatartásként, hanem a sértett (egyben passzív alany)⁸⁸ speciális tulajdonságaként szerepel a Btk. 175. § (2) bekezdésében. Egyébként a Btk. 175. § (2) bekezdés nem emeli ki külön, hogy a sértettet a tettesnek kell megszerzenie.

A Btk. 175. § (2) bekezdés szerinti tényállás akkor is megvalósul, ha az emberkereskedelem akár egyetlen egy elkövetője sem büntethető *e bűncselekmény miatt*, akár bűnösséget kizáró okból, vagy azért, mert büntethetőségük a 175/B. § (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartások idejére (pl. halál, vagy elévülés miatt) megszűnt (ez

⁸⁵ A bűnkapcsolatok és az elkövetői alakzatok viszonyára ld. Nagy/Tokaji 2001: 293.; Losonczy 1966: 5.

⁸⁶ Ezen rendelkezés beiktatását az 1998:LXXXVII. törvény 42. §-ához fűzött miniszteri indoklás a következő – meglehetősen formális – megállapítással kívánta igazolni: *“A módosítás [...] arra irányul, hogy értékelést kapjon az az eset, amikor valaki emberkereskedelem révén hozzákérült, személyi szabadságától megfosztott személyt továbbra is rabságban tartva munkára kényszerít.”*

⁸⁷ A személyi szabadság megsértésének (1) bekezdésben megfogalmazott alakzatával való kapcsolat elemzése külön tanulmányt igényelne, különös tekintettel arra a kérdésre, hogy a (2) bekezdés minősített eset (így VIDA 1999: 149.; PALLAGI 1999: 65–66.; BELOVICS 2001a: 137.; CD-Jogtár Btk. kommentár 2000: 175. § 7/a. pont), vagy sem.

⁸⁸ A két fogalom összefüggésére ld. NAGY/TOKAJI 2001: 146.

utóbbi nem túl gyakori eset). A Btk. 175. § (2) bekezdés akkor is alkalmazható, ha csak az emberkereskedelem ténye bizonyítható, a benne résztvevők kiléte nem.

Nézetünk szerint a tényállás megvalósulásához a passzív alanynak a munkavégzésre kényszerítéskor kell a személyi szabadságától megfosztva lenni, az nem szükséges, hogy az emberkereskedelemmel összefüggésben megszerzés időpontjában is meg legyen fosztva személyi szabadságától. Ebből következően a bűncselekmény nem csak az emberkereskedelem azon minősített eseteihez kapcsolódhat, amelyek személyi szabadságától megfosztott sértett sérelmére lettek elkövetve. [vö. 175/B. § (2) bek. a) pont]

A Btk. 175. (2) bekezdésébe ütköző magatartást tanúsító tettesnek az elkövetési magatartások (személyi szabadság fenntartása és a munkavégzésre kényszerítés) során tisztában kell lennie azzal, hogy a sértettet emberkereskedelemmel összefüggésben szerezték meg.

A Btk. 175. § újonnan beiktatott (3) bekezdésének második tétele szerint “A büntetés [...] a (2) bekezdés esetén öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt [...] a) aljas indokból vagy célból, [...] b) hivatalos eljárás színlelésével, [...] c) a sértett sanyargatásával, [...] d) jelentős érdeksérelmet okozva, [...] e) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére [...] követik el.” A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére való elkövetésre tekintettel kialakított minősítő körülmény beiktatását az 1998:LXXXVII. törvény 42. §-ához fűzött miniszteri indoklás szerint “[...] ezen alanyi kör fokozottabb védelme, másrészt az indokol[ta], hogy így kerül[t] összhangba a rendelkezés az emberkereskedelemnél is érvényesített szempontokkal.”

6. Egység-többség (halmazat)⁸⁹

“Az emberkereskedelem a sértettek száma szerint minősül bűnhalmazatként.” (Vida 1999a: 158.). Nézetünk szerint a fenti szabály alóli kivétel az elcserélés, amely esetében – szerintünk – a két sértett ellenére is csak egyrendbeli bűncselekményt kell megállapítani. Ez támasztja alá a családi állás megváltoztatásában szereplő kicserélés kapcsán kialakult értelmezés (vö. Nagy 1999a: 253.) emberkereskedelemre való analóg alkalmazása. Nincs akadálya azonban annak, hogy csere esetén a jogtárgy kétszeres sérelmét az adott büntetési tétel keretei között súlyosítóként értékeljük.

7. A minősítés rendszere és az egyes minősítő körülmények⁹⁰

A Btk. 175/B. §-ának minősítési rendszere – más bűncselekményeknél (pl. magzatelhajtás [Btk. 169. § (2), illetve (3) bek.]) megszokott módon – különböző súlyú minősítő körülményeket különböztet meg. A kisebb súlyúak a (2) bekezdésben, a nagyobb súlyúak a (3) bekezdés b)-c) pontjaiban szerepelnek. A bűncselekmény többi

⁸⁹ A tanulmány nem tárgyalja az emberkereskedelem más bűncselekményekkel való halmazatát.

⁹⁰ Úgy véljük nem a legszerencsésebb, sőt egy egyetemi tankönyvként íródott műben (vö. BÉKÉS 2001: 17.) kifejezetten kifogásolható, hogy BELOVICS az emberkereskedelem minősítési rendszerével kapcsolatban a következő megfogalmazást használja: “A további súlyosító körülmények (sic!) az előbbiekből felsorolt minősítő tényezőkhöz alapulnak.” (2001a: 144.) A minősítő- és a súlyosító körülmények fogalmi elkülönülése ugyanis a magyar büntetőjogban már a törvény terminológiájában is határozottan jelentkezik (vö. Btk. 15. § és 83. §), és a bírói gyakorlat [vö. Bk 154. sz. I. pont] és az elmélet által (vö. pl. NAGY 2001c: 423.) is aggálytalanul elismert.

minősített esete [(3) bek. a) pont; (4)-(5) bek.] ezen minősítő körülmények különféle kombinálódásán alapul.

A 175/B. § (3) bekezdés a) pontja bármely kettő – a (2) bekezdésében szereplő – minősítő körülmény megvalósulásához még súlyosabb büntetési tétel szerinti elbírálást fűz. Ez a CD-Jogtár Btk. kommentárja szerint: “Különös Rész [...] szabályaihoz képest *sajátos megoldás (Kiemelés – H. M.)*” (2000: 175/B. § 6. pont). Vizsgáljuk meg, hogy a Btk. 175/B. § (3) bekezdés a) pontja mennyiben tér el a Btk. más tényállásainál alkalmazott megoldásoktól. A magyar büntetőjogban a kétszeres minősülés általában súlyosító körülmény (vö. Nagy 2001: 423.), azaz nincs minősítési relevanciája. A Btk. egyes tényállásai (pl. hivatalos személy által elkövetett vesztegetés [vö. Btk. 250. § (3) bekezdés második tétel],⁹¹ az erőszakos nemi bűncselekmények [Btk. 197. § (3) bek., 198. § (3) bek., 200. § (3) bek.]⁹² azonban – ugyan az emberkereskedelemétől eltérő kodifikációs technikával, de – magasabb büntetési tétel szerinti elbírálást kapcsolnak bizonyos, azonos súlyú minősítő körülmények kétszeres kombinálódásához. Ezekhez képest az emberkereskedelem minősítési rendszerének nívója csak abban áll, hogy e bűncselekménynél nem csak bizonyos, hanem bármelyik kettő a (2) bekezdésében szereplő minősítő körülmény kombinálódásának a büntetési tételre kiható jelentősége van.

A törvény a (3) bekezdés b) és c) pontban szereplő minősítő körülmények megvalósulását azonos büntetési tétellel fenyegeti, mint bármely két a (2) bekezdésben szereplő tényezőét. Ez a megoldás sem szokatlan a magyar büntetőjogban. Másféle tényállás szerkesztéssel, de lényegében hasonló megoldást tartalmaznak egyes vagyoni és gazdasági bűncselekmények (pl. lopás [vö. Btk. 316. § (5) bek. a) és b) pont], devizabűncselekmény [Btk. 309. § (3) bek. a) és b) pont] tényállásai. Az emberkereskedelem minősítési rendszerétől való eltérés az utóbbi bűncselekményeknél – a kombinációk már említett korlátozottsága mellett – csak abban áll, hogy a különböző fokozatú minősítő körülmények egy része kvantitatív viszonyban áll. Ha a bűncselekmény különböző súlyú minősítő körülményeit ún. minősítő értékkel jellemezzük, akkor a (3) bekezdés szabályozásából olyan következtetés vonható le, hogy az utóbbi bekezdés b) és c) pontban szereplő minősítő körülmények pontosan kétszer olyan erősek, mint a (2) bekezdésben szereplők, így minősítő értékük – a (3) bekezdés egészével egyezően – kettő.

A (4) bekezdés a) pontja bármely három – a (2) bekezdésében szereplő – minősítő körülmény megvalósulását még súlyosabb büntetési tétellel fenyegeti. Ez a megoldás valóban „sajátos” (vö. CD-Jogtár Btk. kommentár 2000: 175/B. § 6. pont), sőt egyedülálló a Btk.-ban, ugyanis három azonos súlyú minősítő körülmény együttes fennállása semelyik más bűncselekménynél nem képez minősített esetet.

⁹¹ A konstrukció már a Btk. megalkotásától kezdve ilyen, az 1987: III. törvény 20. §-a ezen csak annyit változtatott, hogy kibővítette a (3) bekezdésben szereplő minősítő körülmények felsorolását az üzletszerűen és a bünszövetségben történő elkövetéssel. A hatályos tényállás minősített eseteinek rendszerére nézve ld. VIDA 1999b: 386–388.

⁹² A Btk. 200. § (3) bekezdésében szereplő az 1997. évi LXXIII. törvény 24. § általi módosítás következtében megjelenő nyilvánvaló és súlyos elírás korrekciója az 1998. évi LXXXVII. törvény 51. §-a általi módosítással történt meg.

⁹³ Módosítás: 1997:LXXIII. törvény 22., 23. és 24. §§.

A (4) bekezdés b) és c) pontja egy-egy a (2) bekezdésben és egy-egy a (3) bekezdés b) és c) pontjaiban szereplő minősítő körülmény kombinálódását szankcionálja súlyosabban. A (4) bekezdés “minősítési értéke” három. A Btk.-ban egyébként nem szokatlan, hogy (bizonyos) *különböző súlyú* minősítő körülmények kombinálódása *még magasabb büntetési tételű* tényállás alá vonja a cselekményt (pl. a levéltitok megsértése [Btk. 178. § (3) bekezdés b) pont, tekintettel a (2) bekezdésre, illetve a (3) bekezdés a) pontjára].⁹⁴ Nem minden minősítő körülmény kombinálódására korlátozva ugyanilyen szabályozást tartalmaz a szökés tényállása [Btk. 343. § (4) bekezdés I-III. fordulat, tekintettel a (2) illetve a (3) bekezdésre].

Az (5) bekezdésben a) és b) pontja három a (2) bekezdésben, valamint egy a (3) bekezdés b), illetve c) pontjaiban szereplő minősítő körülmény kombinálódását rendeli súlyosabban büntetni. Az (5) bekezdés “minősítési értéke” öt és nem pedig – mint azt a (4) bekezdéshez képest várni lehetne – négy. Erre tekintettel sem került sor feltehetően arra, hogy ebben a rendelkezésben a jogalkotó a (2) bekezdés a)-d) pontjaiban szereplő körülmények mindegyikének megvalósítását (azaz a négyszeres minősülést) is további minősített esetként értékelje. A Btk. 175/B. § (4) és az (5) bekezdés büntetési tételei között meglehetősen nagy szakadék tátong. A Büntető Törvénykönyvet általában az jellemezi, hogy az alap és a különböző minősített eseteket közvetlenül egymásra következő büntetési tételek jellemzik, az ettől való eltérés sem ismeretlen azonban a Btk.-ban, pl. szökés [Btk. 343. § (2) bek., illetve (3) bek.]; köteleességszegés szolgálatban [Btk. 348. § (1) bek., (2) bek. I. fordulat, (3) bek.]. Ezen deliktumoknál azonban egy olyan különös súlyú minősítő körülmény (a külföldre szökés, a szolgálatra jelentős hátrány veszélye, a harchelyzetben különösen nagy hátránnyal járó elkövetés) indokolja a büntetési tételek közötti ugrást, addig az emberkereskedelemnél csak már ismert tényezők kombinálódásáról van szó. Ennek viszont akkor is túlzás *akkora* büntetési tétel növelő hatást tulajdonítani, ha az (5) bekezdés minősítő értéke öt.

A bűncselekmény minősítési rendszere tehát összességében számos ponton különbözik a Btk. más bűncselekmények esetében alkalmazott megoldásától. Nézetünk szerint ezek az eltérések nehezen indokolhatóak az emberkereskedelem sajátosságaival, a 175/B. § (3)-(5) bekezdései inkább egy új minősítési rendszer kísérleti példányának (prototípusának) tekinthetők. Azonban nézetünk szerint a büntető kódex minősítési rendszerének kialakítása – bár az egyes tényállások sajátosságai által befolyásolt, de alapvetően – koncepcionális kérdés. Az ilyen pedig csak az egész különös részre kiható (novelláris módosítás, vagy az új Btk. megalkotása keretében) lehet a jogalkotónak megoldani, és nem ilyen *ad hoc* módon, a Btk. amúgy is megbomlott egységét⁹⁵ tovább rombolva.

Az egyes minősítő körülmények értelmezése vonatkozásában a következőket jegeznénk meg:

⁹⁴ Módosította: 1993: XVII. törvény 40. §. Hatályos: 1993. V. 15-től.

⁹⁵ Az Általános Rész tekintetében utal a rendszer megbomlására MARGITÁN is, idézi *Wiener* 2000: 48.

a) A személyi szabadságtól megfosztott személy sérelmére

Belovics szerint a 175/B. § (2) bekezdésének a) pontjában meghatározott “ [...] minősítő körülmény fennáll, ha a passzív alanyak nincs mozgási vagy helyváltoztatási szabadsága.” (2001a: 143.)

A bűncselekmény alapesetéhez hasonlóan (vö. 1. pont) a Btk. 175/B. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott minősített esetnek sem jogi tárgya a személyi szabadság.

A személyi szabadságtól való megfosztottság a passzív alany speciális állapot, nem elkövetési magatartás. Ennek következtében ez a minősítő körülmény – nézetünk szerint – nem az emberkereskedelem és a személyi szabadság megsértése közötti törvényi egység (összetett bűncselekmény).

A minősítő körülmény akkor is megvalósul, ha az emberkereskedelem elkövetője semmiféle elkövetői minőségben nem működik közre a személyi szabadság megsértésében.

Jogeset I. V a falujához közeli erdőt járva az egyik addig magányosan élő remete, *R* kunyhójában egy több napja bezárva tartott idegen kisgyerekekre (*S*) lesz figyelmes. Feltételezve, hogy *R* nem fog bejelentést tenni a gyermek eltűnése miatt, megegyezik az esetenként emberkereskedelemmel is foglalkozó *E*-vel, a gyermek eladásában. *V* elmondja *E*-nek, hogy *Sz* mikor van távol a kunyhójától. *E* ezt kihasználva magához veszi a gyereket és eladja őt a koldusmaffia “begyűjtő” emberének.

Nézetünk szerint *V* a 175/B. § (2) bekezdésének a) pontja szerint minősülő emberkereskedelem miatt felel, mivel személyi szabadságtól megfosztott személy sérelmére követte el a bűncselekményt. Ezzel szemben a személyi szabadság megsértésében semmiféle elkövetői minőségben nem működött közre, hiszen sem tevőlegesen nem zárta be *S*-t, sem nem volt speciálisan (pl. nem büntetőjogi szabály által) kötelezve annak kiszabadítására. (Vö. *Vida* 1999a: 143-144.; *Nagy/Tokaji* 2001 148.)

A minősítő körülmény megvalósulásához – nézetünk szerint – *nem* szükséges, hogy a passzív alanyt a Btk. 175. § szerinti tényállásnak megfelelően fosszák meg a személyi szabadságtól. Ezt az értelmezést támasztja, hogy a Btk. 175/B. § (2) bekezdésének a) pontja nem a 175. § szerinti büntett elnevezését, hanem csak annak eredményét említi, valamint, hogy nem is tartalmaz § szám szerinti hivatkozást a személyi szabadság megsértésének büntetérére. A minősítő körülmény értelmezéséhez a *Pallagi* (71.), illetve a CD-Jogtár Btk. kommentárja (2000: 175/B. § 6. pont) a 175. §-hoz fűzött magyarázatokra utal. Ez azonban nézetünk szerint nem azt jelenti, hogy a fenti művek a 175. § -ban meghatározott tényállás teljes megvalósítását megkövetelnék a Btk. 175/B. § (2) bekezdésének a) pontjának megvalósulásához, hanem a kommentárokból, különös részi tankönyvekben szokásos módszert alkalmazzák, hogy olyan fogalmakat, amelyek több tényállásnál szerepelnek csak egyikük rendelkezésnél magyaráznak meg, a többi esetben pedig csak a már előzőekben kifejtettekre utalnak.⁹⁶

K kertész észreveszi, hogy megbízója *M* véletlenül rázárta a garázsajtót *SZ*-re. *K* a nőt – bosszúból az eddig tőle kapott megaláztatásokért – nem engedi ki, sőt munkaideje letel-

⁹⁶ Ezt az értelmezést támasztja alá, hogy PALLAGI a közösülés fogalma vonatkozásában az erőszakos közösülésre utal (71.), márpedig nyilvánvaló, hogy nemcsak a Btk. 197. § alá tartozó közösülés lehet a 175/B. § (2) bekezdésének d) pontja szerinti cselekmény célja. Vö. d) pont.

tével a kocsmában megkérdezi barátját T-t, hogyan tudna bosszút állni SZ-en. T azt tanácsolja, hogy szerezzék meg SZ-t, a prostituáltakat külföldre közvetítő E-nek. K így is tesz, a garázshoz hívja E-t, aki azonban nem hajlandó erre.

M nyilvánvalóan nem felel személyi szabadság megsértése miatt, addig amíg nem jön rá, hogy bezárta Sz-t. K azonban, aki nem felel a Btk. 175. §-ában szereplő bűncselekmény miatt, tette az emberkereskedelem a Btk. 175/B. § (2) bekezdésének a) pontjára tekintettel minősülő esetének. Ez utóbbiban T felbujtói bűnrészes, E pedig emberkereskedelem előkészülete miatt sem büntethető.)

Nézetünk szerint az emberkereskedelem ezen minősített esete valósul meg akkor is, ha a passzív alany megfosztása személyi szabadságától a 175. § vonatkozásában tényállászerű, de nem jogellenes.

Jog eset 2. C lekötözi öngyilkosságra készülődő dührohambot kapott elmebeteg hozzátartozóját S-t. A hosszabb ideig tartó roham alatt C gondol egyet és eladja a megkötözött S-t az arra járó vándorcirkusznak.

Ilyen esetekben C nem felel a személyi szabadság megsértése miatt (vö. *Vida* 1999a: 145.; *Pallagi* 1999: 65., *Belovics* 2001a: 136.). Véleményünk szerint felelősségét tkp. a jogellenességet kizáró végszükség [Btk. 30. § (1) bek.] zárja ki.⁹⁷ A fenti esetben azonban nézetünk szerint semmi sem indokolja, hogy C-t ne a Btk. 175/B. § (2) bekezdésének a) pontjára tekintettel minősülő emberkereskedelem miatt vonjuk felelőségre.

Az emberkereskedelem vonatkozásában a bevégeztség akkor sem különül el befejezettségtől, ha a bűncselekményt személyi szabadságától megfosztott sértett sérelmére követik el. Ez következik azon felfogásunkból is, hogy a 175/B. § (2) bekezdésének a) pontja nem az emberkereskedelem és a személyi szabadság megsértésének törvényi egysége.

b) A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére⁹⁸

E “minősítő körülmény szempontjából a passzív alany életkorának van jelentősége, és irreleváns, hogy a polgári jog szabályai szerint esetleg már nagykorúnak tekintendő. Az elkövetőnek ugyanakkor tisztában kell lennie azzal, hogy a passzív alany a törvényben meghatározott életkornál fiatalabb.” (*Belovics* 2001a: 144.)⁹⁹

Érdemes rámutatni arra, hogy a GyJE – már idézett – 35. cikkéből nemcsak a gyermekkereskedelem büntetni rendelésére, hanem az egyébként is büntetendő emberkereskedelem ilyen korú sértett ellen történő elkövetésének fokozott szankcionálására sem ered kötelezettség a nemzeti jogalkotó számára. Ugyanakkor ilyen jellegű szabályozás beletartozhat a gyermekek védelmére irányuló *különleges intézkedések* körébe, amelyek mind nemzetközileg [vö. pl. EJENy, PPJNE 24. Cikk 1. bek, Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya¹⁰⁰ (kihirdette: 1976: 9. tvr.)¹⁰¹

⁹⁷ A sértett vélelmezett bejegyzése [a sértett érdekében cselekvés (BELOVICS 2001a: 136.)] körébe tartozó esetek és a (jogellenességet kizáró) végszükség kapcsolatáról ld. NAGY 2000: 345.; NAGY/TOKJAI 2001: 204.

⁹⁸ A Jogi Lexikon az emberkereskedelem minősített eseteként – hibásan – a kiskorú sérelmére elkövetett tünneti fel (1999: 171.).

⁹⁹ Hasonló értelmezés pl. a Btk. 175. § (3) bekezdés e) pontja vonatkozásában VIDA 1999a: 149., 199. §-a tekintetében pedig NAGY 1999e: 281.

¹⁰⁰ Elfogadva az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án.

¹⁰¹ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa megerősítő okiratának letétbe helyezése az Egyesült Nemze-

10. Cikk 3. bek., GyJE Preambulum], mind az Alkotmányban [vö. 67. § (1) bek.] elismertek.

A 175/B. § (2) bekezdés b) pontja által biztosított fokozott büntetőjogi védelem tágabb körű, mint a GyJE 1. cikkében foglalt meghatározás fogalmi köre, amely szerint *“gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”* Ennek pedig a magyar jogban a *“kiskorú”* fogalma felel meg [vö. Ptk. 12. § (2) bek.], hiszen e fogalom alá az tartozik *“aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve ha házasságot kötött. A házasságkötés nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek.”*¹⁰²

c) Munkavégzés végett

“Súlyosabban minősíti a cselekményt a passzív alanynak munkavégzés céljából történő eladása, illetve megvásárlása.” (Belovics 2001a: 144.) A munkavégzés céljából elkövetés minősítő körülménye természetesen nemcsak az eladás, illetve a megvásárlás, hanem az ellenszolgáltatás fejében átadás átvétel, az elcserélés, valamint az e célokból való megszerzés elkövetési magatartásait is minősíti.

Nem szükséges, hogy az elkövetők a passzív alany munkára *kényszerítése* céljából kövessék el a bűncselekményt. E minősítő körülmény megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az elkövető kíván-e munkabért vagy más szolgáltatást (pl. szállás) nyújtani a munka ellentételezéseként. A minősítő körülmény megvalósulása szempontjából a kívánt munka legalitása és erkölcsisége is közömbös.

Mivel e minősítő körülmény célzat, a passzív alany tényleges munkavégzése nem követelmény. Belovics szerint e *„[...] minősítő körülmény megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a célzatra tekintettel – kétséget kizáróan következtetni lehet az egyenes szándékra.”* (2001a: 144.) Érdemes hangsúlyozni tehát, hogy nem elegendő, ha az elkövető belenyugszik abba, hogy a passzív alany munkát fog végezni, hanem az is szükséges, hogy ezt kívánja is. Ilyen lelki háttér kialakulása az eladó, átadó, illetve – az átadott személy vonatkozásban – a cserélő részéről szerintünk csak kivételképpen áll fenn, pl. amikor olyan megállapodást köt az eladó a vásárlóval, hogy későbbiekben részesül az eladott, stb. személy által hajtott haszonból.

A 175/B. § (2) bekezdés c) pontjában megfogalmazott minősítő körülmény *“munkavégzés végett”* megfogalmazása nem tekinthető a legszerencsésebbnek. Itt ugyanis a törvényalkotó nyilvánvalóan nem abban az esetben kívánt súlyosabb elbírálást lehetővé tenni, ha az emberkereskedelem elkövetője az ügylet(ek) lebonyolításával munkát akar végezni, hanem azt fenyegeti fokozott büntetéssel, ha a passzív alannal munkát akar végeztetni. A tényállás szövegének nyelvtani értelmezése alapján azonban

tek Főtitkáránál 1974. január 17-én megtörtént. Az Egyezségokmány a 27. Cikk 1. bekezdése értelmében 1976. január 3-án hatályba lépett.

¹⁰² A magyar jog által biztosított tágabb körű védelem egyébként nem a GyJE 41. cikkében megfogalmazott klauzulán alapul, amely szerint *“Az Egyezmény egyetlen rendelkezése sem érinti ... a) az Egyezményben részes valamely állam hazai jogszabályainak ... a gyermek jogai megvalósulása szempontjából kedvezőbb rendelkezéseit”,* mivel a klauzula is csak a gyermek egyezmény szerinti fogalmát alkalmazhatja, a Btk. 175/B. (2) bekezdés b) pontja vonatkozásában pedig éppen az ettől való eléréstől van szó.

sajnálatos módon inkább az előbbi (egyébként más interpretációs módszerek alapján nyilvánvalóan tarthatatlan) jelentést lehet megállapítani.

d) Fajtalanság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanáság vagy közösülés végett”

“A célzatra tekintettel minősíti súlyosabban a törvény az emberkereskedelmet abban az esetben, ha arra *fajtalanáság vagy közösülés, illetve mással való fajtalanáság vagy közösülés végett kerül sor.*” (Belovics 2001a: 144.)

Belovics úgy véli a Btk. 175. § (2) bek d) pontjában szereplő “[...] fajtalanáság fogalmára a Btk. 210/A. §-ának (2) bekezdésében írtak az irányadók, eszerint fajtalanáság a közösülés kivételével minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére vagy kielégítésére szolgál” (2001a: 144., hasonlóan CD-Jogtár kommentár 2000: 175. § 6. pont).

A fenti megállapítással részünkről alapjában véve egyetértünk, azonban rá kell mutatnunk arra, hogy ez nem jelenti azt, hogy a Btk. 210/A. §-ának (2) bekezdése *jogalkotói értelmezésként* kihatással lenne a 175/B. §-ában szereplő fajtalanáság kifejezésre. A Btk. 210/A. §-ának (2) bekezdésének definíciója ugyanis – amint az a rendelkezés Belovics által nem idézett részéből egyértelműen kiderül – úgy kezdődik, hogy “*E Cím alkalmazásában*”. Azaz a fenti meghatározás hatóköre csak a Btk. XIV. fejezetének II. címére terjed ki, a Btk. XII. fejezet III. címében elhelyezett emberkereskedelemre nem.

Ehhez képest kérdéses, hogy a jogalkalmazás felhasználhatja-e a Btk. 210/A. §-ának (2) bekezdésében megadott fajtalanáság fogalmat a Btk. 175. § (2) bekezdés d) pontja (illetve (5) bekezdése) vonatkozásában történő értelmezésekor. Nézetünk szerint igen, mivel más értelmező rendelkezések szabályozás történetének áttekintése alapján nyilvánvaló, hogy a fajtalanáság definíciója nem a jogalkotó tudatos szabályozási szándékára tekintettel korlátozódik a Btk. XIV. fejezet II. címére, hanem – az elmúlt évtizedek Btk. módosítási dömpingjében,¹⁰³ nem ritkán előforduló – törvényszerkesztési (kodifikációs technikai) hiba eredményeként, amelyek közül a jogalkotó többet pár év elteltével korrigált. A Btk. eredeti szövegében több nemi erkölcs elleni bűncselekmény (XIV. fejezet II. Cím) tényállásában szerepelt fajtalanáság kifejezés, amelyet a törvény nem definiált. A kifejezés értelmezését – feltehetően nem csak a szemérem elleni erőszak tényállására irányadón – a Btk. 198. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontja végezte el. A fajtalanáság törvényi definícióját a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1993: XVII. törvény 49. §-a iktatta be a Btk. Btk. 210/A. § (2) bekezdéseként.¹⁰⁴ Mivel a Büntető Törvénykönyv ebben az időpontban csak a Btk. csak a XIV. fejezet II. Címében használta a fajtalanáság kifejezést, a törvényalkotó ennek definícióját is ide helyezte el, és annak hatókörét is kifejezetten erre a szerkezeti egységre szűkítette.¹⁰⁵

¹⁰³ A túl sok módosítás kritikáját ld. NAGY 2001: 13.

¹⁰⁴ Hatályos: 1993 V. 15-től.

¹⁰⁵ Mindez teljes mértékben összhangban volt azzal a – Btk. megalkotásától kezdve érvényesülő – koncepcióval, hogy a Büntető Törvénykönyv azokat a kifejezéseket, amelyek csak a Különös Résznek meghatározott fejezetében (címén belül) szerepeltek, ezen szerkezeti egység végén elhelyezett értelmező rendelkezésben definiálta (vö. 191., 210., 258/A., 315., 333., 367. §§), ezzel szemben azok meghatározására, amelyek a Btk. Különös Részének több fejezetében is használatosak voltak a Btk. Általános Részének IX. fejezetében került sor.

Az emberkereskedelem tényállásának törvénybe iktatásával a fajtalanság fogalma, ha csak minősítő célzatként is, de a XIV. fejezet II. Címén kívül is megjelent a Btk.-ban. Ezt azonban *nem követte* a fajtalanság kifejezés az egész törvényre vonatkozó definíciójának megalkotása és annak a Btk. IX. fejezetében történő elhelyezése. Azonban más kifejezések (pl. a kár,¹⁰⁶ gazdálkodó szervezet¹⁰⁷) vonatkozásban sem ritka az ilyen törvényszerkesztési (kodifikációs technikai) hiba, amikor egy az bizonyos szerkezeti egységre korlátozódó kifejezés a törvény más fejezeteibe történő "kirajzását" csak megkésve – akár több év elteltével és Btk. módosítás után – követi definíciójuk hatókörének kiterjesztése és áthelyezése az általános részbe. Ennek alapján nem vall tudatos kodifikációs szándékra, hogy a fajtalanság definícióját az 1998:LXXXVII. törvény nem helyezte át a Btk. általános részébe, sőt az is inkább figyelmetlenségnek tekinthető, hogy ezt még abban az 1999:CCX. törvényben sem tette meg, amely a kár és a gazdálkodó szervezet vonatkozásában ilyen módon rendelkezett.¹⁰⁸ A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy az emberkereskedelem vonatkozásában a fajtalanság értelmezésénél a Btk. 210/A. §-ában adott fogalom addig is segítségül hívható, amíg a törvényhozó nem definiálja a fajtalanság kifejezést az általános részben.

Érdeemes kiemelni, hogy a Btk. 210/A. §-ának segítségül hívása nem jelent érdemi hátrányt az elkövető számára, hiszen a fenti definíció a fajtalanság fogalmát az egyéb lehetséges értelmezésekhez képest inkább korlátozza. (Természetesen a jogbiztonság magasabb szintjét jelentené a fajtalanság törvényi definiálása az emberkereskedelem

¹⁰⁶ A Btk. megalkotásakor a kár kifejezés bizonyos vagyon elleni bűncselekmények (pl. csalás, zsarolás) tényállásában szerepelt. A fogalmat – a vagyon elleni bűncselekményekre (Btk. XVIII. fejezet) korlátozódó hatókörrel – a Btk. 333. §2. pontja definiálta. (A törvényalkotó már ekkor sem volt teljesen következetes, mert a kár fogalmat a IX. fejezetben a Btk. 137 § 4. pontjában is felhasználta.) Az 1994:IX. törvény 22. és 27. §-ai a Btk. XVII. fejezetének I., illetve III. Címébe beiktatták a számítógépes csalás (Btk. 300/C. §), illetve a bankkártyával visszaélés (Btk. 313/C. §) bűncselekményeinek a kárt elemét tartalmazó tényállásait (hatályosak: 1994. V. 15-től). Szintén szerepelt a kár kifejezés a Btk. IX. fejezetébe beiktatott 138/A. §-ban, amelyet az 1997:LXXXIII. törvény 10. §-a iktatott be a Büntető Törvénykönyvbe (hatályos 1997. IX. 15-től) és a 138/B. § a) pontjában (beiktatta 1998:LXXXVII. törvény 37. §, hatályos 1999. III. 1-től). A kár fogalmát azonban csak az 1999:CXX. törvény 6. § (2) bekezdése helyezte át az általános részbe (vö. az ezen rendelkezéshez fűzött miniszteri indokolás (3) bekezdését, valamint a törvény általános indokolása (2) bekezdésének a) pontját), míg a Btk. így feleslegessé váló 333. §-ának 2. pontját az 1999:CXX. törvény 44. § (1) bekezdés a) pontja hatályon kívül helyezte.

¹⁰⁷ A gazdálkodó szervezet kifejezést a Btk. eredeti szövegében több tényállás tartalmazta, pl. rossz minőségű termék forgalomba hozatala [Btk. 292. § (1) bek.], bitorlás (329. § b) pont), azonban a büntető törvény nem tartalmazott ezzel kapcsolatban definíciót. Az 1987. évi III. törvény 21–24. §-a a vesztegetés több alakzatának [vö. Btk. 251. § (1) bek., 252. § (1) bek., 254. § (1)–(2) bek.], illetve a befolyással úzerkedés tényállásának [Btk. 256. § (3) bek.] módosítása során felhasználta ezt a kifejezést, amelyet a Btk. 258/A. § 1. pontjának megalkotásával (1987: III. törvény 25. §) definiált is (hatályos: 1988. I. 1-től). A definíció azonban csak a módosítással érintett közélet tisztasága bűncselekményekre vonatkozott, és nem terjedt ki a Btk. egészére. A 1992:XIII. törvény 4. §-a felhasználta a gazdálkodó szervezet kifejezést a Btk. 291/A. § (1) bekezdésében (hatályos 1992. IV. 1-től). A rossz minőségű termék forgalomba hozatalának az 1997:LXXXIII. törvény 38. §-ával újraalkotott tényállásában ugyan már nem szerepel a gazdálkodó szervezet fogalma (hatályos 1997 IX. 15-től), de ugyanezen módosító jogszabály 4. §-ára, illetve 30. § (1) bekezdésére tekintettel ez a kifejezés megjelent a Btk. IV., illetve XV. fejezetébe tartozó 56. §-ának (2) bekezdésében, illetve 230. § -ának a) pontjában (hatályosak: 1997 IX. 15-től). Az utóbb említett rendelkezésből az 1998:LXXXVII. törvény 54. §-ára tekintettel ugyan kikerült a gazdálkodó szervezet kifejezés, de – a közfeladatot ellátó személy időben elvégzett általános részi definiálásával együtt – átkerült a Btk. IX. fejezetébe, pontosabban a 137. § (az 1998:LXXXVII. törvény 34. §-ával beiktatott) 2/a. pontjába (hatályosak: 1999. III. 1-től). A gazdálkodó szervezet fogalmát csak az 1999: CXX. törvény 6. § (3) bekezdése értelmezte az egész törvényre kiható hatállyal a Btk. 137. §-ának újonnan beiktatott 17. pontjában (hatályos: 2000. III. 1-től.), egyben ugyanezen módosító jogszabály 44. § (1) bekezdés a) pontja hatályon kívül helyezte a 258/A. § 1. pontját (hatályon kívül: 2000. III. 1-től).

¹⁰⁸ Vö. 106., 107. ljk.

vonatkozásában is.) Megemlítjük, hogy a nullum crimen sine lege elv sérelme szempontjából ezzel ellenkező eredményre vezetné olyan értelmező rendelkezés mezébe bújtatott tényállás-kiterjesztések analóg alkalmazása, amely direkt módon felelősséget alapoznak meg (terjesztenek ki) [pl. Btk. 183/A.§, 191. § (1) bek., 210. §].¹⁰⁹ Ekkor ugyanis az analógia alkalmazására az elkövető hátrányára kerülne sor, ami a *nullum crimen sine lege stricta* elv alapján egyértelműen tiltott (vö. Nagy 2001a: 61-62.)

Említésre érdemes, hogy a fajtalanság kifejezés az emberkereskedelem vonatkozásában történő értelmezésénél az ítélezési gyakorlat azon – a nemi bűncselekmények tekintetében tett – megállapítása is irányadó, amely szerint a fogalmomban csak “[...] a passzív alany testét közvetlenül érintő tevékenység [...]” tartozik bele (vö. BH 1994. 470.). Ennek alapján a bizonyos szexuális szolgáltatások (pl. vetkőzőszámok) nem tartoznak a Btk 175/B. § (2) bekezdés d) pontja alá, hanem legfeljebb – további feltételek estén – munkavégzésnek tekintendők.

Belovics szerint “A közösülés fogalma alatt a biológiai értelemben vett közösülést kell érteni.” (2001a: 144.). A fenti értelmezéssel részünkről egyetértünk. Az erőszakos közösülés (197.§) vonatkozásában alakult ki – elsősorban bizonyítási nehézségek áthidalása és a sértett eljárás során történő kímélete végett – a közösülés speciális (az élet-tanítól eltérő) büntetőjogi fogalma (vö. Nagy 1999a: 270., *Sinku* 2001a: 213.). Eszerint a közösülés büntetőjogi értelemben már akkor befejezett, ha “a nemi szervek érintkezése megtörtént, a [...] hímvessző [...] a szeméremajakkal érintkezett” (*Sinku* 2001a: 213., hasonlóan Nagy 1999a: 270., 272.). A büntetőjogi felelősség ilyen előrehozatala nyilvánvalóan csak az elkövetési magatartást (az objektív oldalt) érinti, a szándéknak (szubjektív oldal) ettől függetlenül az élettani értelemben vett közösülésre kell vonatkoznia. A közösülés speciális büntetőjogi fogalma nemcsak az erőszakos közösülés, hanem pl. a megrontás (Btk. 201.§), illetve vérfertőzés (Btk. 203. §) esetén is irányadó lehet (vö. Nagy 1999a: 286., *Sinku* 2001a: 223., illetve Nagy 1999a: 291.), ugyanakkor a kerítés (Btk. 207.§) vonatkozásában “nincs gyakorlati jelentősége” (vö. Nagy 1999a: 300., *Berkes* 1999a: 620.). Nézetünk szerint a kerítéshez hasonló a helyzet az emberkereskedelem vonatkozásban is, mivel a közösülés e tényállásában a szubjektív oldalon (célzatként) helyezkedik el, márpedig szinte senki sem törekszik arra, hogy saját maga, vagy más csak a közösülésre büntetőjogi értelemben vett befejezettségéig jusson el.

¹⁰⁹ Az 1993:XVII. törvény 38. §-a beiktatta a Btk.-ba az emberrablás tényállását 175/A. §-ként (hatályos 1993 V. 15-től), a módosító törvény 42. §-a pedig egy olyan értelmező rendelkezést állapított meg, amely szerint “A 175/A. § alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni.” (Btk. 183/A. § (hatályos 1993 V. 15–1999. II. 28.). Az 1997:LXXIII. törvény 13. §-ának (2) bekezdése, új minősítő körülményt iktatott be a testi sértés tényállásába, amely szerint a bűncselekmény súlyosabban minősül, ha a bűncselekményt “védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben követik el” [Btk. 170. § (3) bek. (hatályos: 1997 IX. 15-től)]. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának álláspontja szerint “A Btk. 183/A. §-ának és 210. §-ának értelmező rendelkezése a 170. § (3) bekezdésére nem vonatkoztatható. Ha tehát a testi sértést tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el, az eset körülményeihez képest kell elbírálni, hogy a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen volt-e.” [Emlékeztető (1998) 153.]. Erre tekintettel (vö. Kiss 1999: 409.) az 1998:LXXXVII. törvény 46. §-a a következő szövegre módosította a Btk. 183/A. §-át: “A 170. § és a 175/A. § alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek kell tekinteni” (hatályos: 1999 III. 1-től). Rá kell mutatni arra is, hogy önmagában ezen értelmező rendelkezésre tekintettel csak az 1999. III. 1-én, vagy az után elkövetett cselekmények vonatkozásában lehet megállapítani a testi sértés Btk. 170. § (3) bekezdés III-IV. fordulata szeirnti minősített esetét. Hasonlóan nem lehet hivatkozni a Btk. 210. §-ára a kerítés 207. § (3) bekezdés b) pontja vonatkozásában (kifejezetten így BERKES 1999a: 622.) sem.

Extrém esetekben (pl. ha a passzív alany nemileg fejletlen gyermekkorú) természetesen elegendő a büntetőjogi értelemben vett közösülés fogalom kívánása.

Kiss szerint e minősített eset körébe az tartozik, “[...] ha *nemi erkölcs elleni bűncselekmény* (Kiemelés – H. M.) – nevezetesen fajtalanság vagy közösülés, illetve más-sal való fajtalanság vagy közösülés – végett követik el a bűncselekményt.” (1999d: 476.) A fenti idézet egészen sajátos módon azt sugallja, hogy az emberkereskedelem ezen minősített esetét csak bűncselekménynek minősülő fajtalanság vagy közösülés végett lehet elkövetni. Ez az értelmezés olyan nyilvánvalóan téves, hogy annak érdemi kritikája sem szükséges. Elég csak annyit megjegyezni, hogy nemcsak a büntetőjog-ásznak, hanem az átlagembernek is nyilvánvaló, hogy a fajtalanság vagy a közösülés csak bizonyos elkövetési módok esetén (vö Btk. 197. §), valamint bizonyos életkorú, illetve kapcsolatban álló alanyok között (vö. pl. 199., 201., illetve 203. §§), és nem önmagában számít bűncselekménynek. Csak Kiss fenti megállapítására tekintettel szögezzük le ismét: a Btk. 175/B. § (2) bek. d) pontjában írt fajtalanságon és közösülés-sen nem csak nemi erkölcs elleni bűncselekmények értendők, de a minősített eset köré-ből ezen esetek sem zárhatók ki.

A minősítő körülmény célzatként való megfogalmazásának következményei tekin-tetében utalunk a c) pont kapcsán kifejtetekre. (vö. még *Belovics* 2001a: 144.)

A 175/B. § (2) bekezdés d) pontjában meghatározott fordulat megfogalmazása vé-leményünk szerint nem túl szerencsés. A fajtalanság és a közösülés kifejezések sor-rendje pont fordítottja a Btk. más tényállásaiban [pl. 201. § (1) bek.] megszokottnak. Nem felel meg annak a rendező elvnek sem, ami alapján a jogalkotó az erőszakos közösülés, illetve a szemérem elleni erőszak (természet elleni erőszakos fajtalanság) tényállásainak sorrendjét megállapította (vö. 197., illetve 198 és 200. §§). A minősített esetben használt sorrend azzal sincs összhangban, hogy a Btk. 210/A. § (2) bekezdése a fajtalanság fogalmát a *közösüléshez képest* határozza meg. Nézetünk szerint a “mással való fajtalanság vagy közösülés” szövegrész felesleges, mivel a “fajtalanság vagy közösülés végett” kifejezés használata esetén is ugyanúgy közböbs lenne az, kivel végzi (a sértett) az adott nemi cselekményt. Ha a törvényalkotó mindenképpen utalni kíván arra, hogy nemcsak az esik súlyosabb büntetési tétel alá, ha az elkövető saját magával való közösülés vagy fajtalanság végett követi el a cselekményt, akkor nem az alaptényállásban már más vonatkozásban lefoglalt “más” kifejezést kellene használni, hanem a “harmadik személy” szófordulatot. A minősítő körülményben szükséges lenne kiemelni azt a tényt, hogy a tettesnek a sértett részvételével zajló kö-zösülést vagy fajtalanságot kell kívánnia, és nem pl. azt, hogy az átvevő a passzív alany ellentételezéseként vele közösüljön, a vagyoni ellenszolgáltatás mellett, vagy nem vagyoni ellenszolgáltatásként, ha az utóbbit tényállásszerűnek ismerjük el. Ösz-szességében a javasolt szöveg tehát: “*azért követi el, hogy a sértett [– vele vagy har-madik személlyel –] közösüljön vagy fajtalankodjon*”.

e) Bűnszervezet tagjaként¹¹⁰

“A bűnszervezet tagja általi elkövetésnek minősített eseté tétele az indokolja, hogy az emberkereskedelem gyakran valósul meg erre irányuló és ezzel foglalkozó szervezet keretében.” (Kiss 1999: 476.) Szerintünk a bűnszervezet tagja általi elkövetés minősítő körülményként való szabályozásának – más társas elkövetési alakzatokhoz hasonlóan – a gyakoriság mellett az *is* elengedhetetlen feltétele, hogy a bűncselekmény ilyen módon való megvalósításának társadalomra veszélyesség növelő hatása ne legyen értékelhető az alaptényállás keretei között (vö. Nagy/Tokaji 2001: 286.), vagy más minősítő körülmények segítségével.

E minősítő körülmény magyarázatára a bűnszervezet fogalmához (137. § 8.¹¹¹ pont) fűzött általános részi magyarázatok irányadók [ld. pl. Nagy/Tokaji (2001) 288-291.; Kiss (1999c) 294-298.]¹¹²

f) Az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére¹¹³

Az *elkövető* nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére történő elkövetés vonatkozásában a Btk.-ban máshol szereplő ilyen minősítő körülményekhez [pl. Btk. 197. § (2) bek. b) pont] fűzött magyarázatok (vö. pl. Nagy 1999a: 275.; Berkes 1999a: 601.; Sinku 2001a: 217.) az irányadók.

8. Az emberkereskedelem és büntetése

Az 1998:LXXXVII. törvény általános indokolásának 1. pontja az emberkereskedelmet “súlyos fenyegetettségű” bűncselekménynek tartja. Ezt a megállapítás nyilvánvalóan csak a bűncselekmény bizonyos – pl. a (3)-(5) bekezdésben meghatározott – minősített eseteire korlátozva igaz, az alapesetre és a (2) bekezdésben szereplő minősített eseti tényállásra nézve nyilvánvalóan nem.

Az 1998:LXXXVII. törvény 22. §-a módosította a Btk. 87/A. §-a (1) bekezdésének c)-e) pontjait és ennek következtében “A büntetés a 87. § (2) bekezdése alapján csak különös méltánylást érdemlő esetben enyhíthető, ha [...] e) az emberkereskedelem [...] súlyosabban minősülő esetei [175/B. § (3)-(5) bek. (...)] [...] miatt szabják ki”.

Az 1998: LXXXVII. törvény 3. §-a módosította a Btk. 42. § (2) bekezdés b) pontját, ennek következtében “Fegyházban kell végrehajtani a három évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést, ha [...] b) [...] 2. [...] az emberkereskedelem [...]”

¹¹⁰ A Jogi Lexikon a Btk. 175/B. § minősített eseteként – hibásan – a bünszövetségben történő elkövetést tünteti fel (1999: 171.).

¹¹¹ A CD-Jogtár kommentárja (2000: 175. § 6. pont) e vonatkozásban még mindig a Btk. 137. § 7. pontjára tartalmaz hivatkozást.

¹¹² Az 1998: LXXXVII. törvény 35. §-a általi módosítás előtti – az 1997: LXXXIII. törvény 9. §-a által beiktatott – bűnszervezet fogalomra vonatkozó, de többségükben még ma is irányadó magyarázat: TÓTH (1997); BÚZÁS/NAGY (1998).

¹¹³ A Jogi Lexikon a Btk. 175/B. § ezen minősített esetét nem említi (vö. 1999: 171.).

súlyosabban minősülő esetei [(...) 175/B. § (3)-(5) bek. (...)][...]miatt szabták ki.” (hatályos 1999. III. 1-től)¹⁴

Irodalomjegyzék

- BASSIOUNI, CHERIF M. (1999): *Enslavement” in International Criminal Law. Volume I. Crimes. Second Edition.* (ed.: M. Cherif Bassiouni) Transnational Publishers, Inc. Ardsley, New York. pp. ci, 1004
- BÉKÉS IMRE (2001) Belovics Ervin és mások: *Büntetőjog. Különös rész.* (szerkesztő-
lektor: Békés Imre) HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 615 p.
- BELOVICS ERVIN (2001a): *A személy elleni bűncselekmények.* in Békés Imre (2001) 81–168. p.
- BELOVICS ERVIN (2001b): *A közrend elleni bűncselekmények.* in Békés Imre (2001) 296–383. p.
- BERKES GYÖRGY (1999) Uő (szerk.) és mások: *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* 2. kiadás. HVG–ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest. xviii, 1354 p.
- BERKES GYÖRGY (1999a): *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények.* in Uő (1999) 573–628.
- BERKES GYÖRGY (1999b): *Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények.* in Uő (1999) 629–705. p.
- BÍRÓ GYÖRGY (1997): *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai.* Egyetemi jegyzet. 3. átdolgozott és összevont kiadás. “Magyar Polgári Jog” Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc. 443 p.
- BÍRÓ GYÖRGY – LENKOVICS BARNABÁS (1998): *Általános tanok.* Harmadik, átdolgozott kiadás. “Magyar Polgári Jog” Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc. 224 p.
- BÓCZ ENDRE (1996): *A közrend elleni bűncselekmények.* in Györgyi/Wiener (1996) 542–589. p.
- BODGÁL ZOLTÁN – PINTÉR JENŐ (1981): *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények.* in Bodgál Zoltán és mások: *Magyar büntetőjog, különös rész.* (szerk.: Fonyó Antal) BM Könyvkiadó, h.n. 179–221. p.
- BRÓSZ RÓBERT (1974) Brósz Róbert (szerk.) és PÓLAY ELEMÉR: *Római jog.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 528 p.
- BRÓSZ RÓBERT (1974a): *A klasszikus (és a posztklasszikus) kor szerződésrendszere általában.* in Brósz (1974) 407–408. p.
- BÚZÁS HUBA – NAGY SÁNDOR (1998): *A bünszervezet fogalma.* Magyar Jog (továbbiakban: MJ) XLV. évf. [4. sz.] 203–206. p.

¹⁴ Módosította az 1999. CCX. törvény 2. §-a (hatályos: 2000 III. 1-től), de ennek témánk vonatkozásában nincs jelentősége.

- CD-Jogtár Btk. kommentár (2000) Kiss Sándor és mások: *Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényhez.* in CD-Jogtár KJK-KERSZÖV – HVG–ORAC, 2000. április 30.
- Emlékeztető (1998): *Emlékeztető. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 1997. október 27. napján tartott megbeszéléséről.* BH [2. sz.] 152–153. p.
- EÖRSI GYULA (1994) Uő és mások: *Kötelmi jog. Különös rész (Egyes szerződésfajták)* 15. változatlan kiadás. “Állam- és Jogtudományi Karok – Egységes jegyzet” Nemzeti Tankönyvkiadó, h.n. 280 p.
- FEHÉR LENKE (1994): *Prostitúció – prostitúcióra kényszerítés – nőkereskedelem.* Acta Humana 14. sz. 19–30. p.
- GYÖRGYI KÁLMÁN – WIENER A. IMRE (1996) Belovics Ervin és mások: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata.* (szerkesztő-lectorok: Györgyi Kálmán – Wiener A Imre) KJK, Budapest. I. és II. kötet. i–x. és 770 p.
- GYÖRGYI KÁLMÁN (1999): *Az okozati összefüggésről.* in Wiener (1999) 223–238. p.
- HAENTJENS, RIJNHARD – SWART, BERT (1997): *Substantive Criminal Law.* in Peter Baauw et al.: *International Criminal Law in the Netherlands.* (eds. Bert Swart – André Klip) “Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht Freiburg i. Br. Band S 66.” Ed. iuscrim – Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau. pp. 21–47.
- HOLLÁN MIKLÓS (2000): *A Fiatel Büntetőjogászok Fórumának első tudományos tanácskozása, Visegrád, 2000. április 14–16.* MJ XLVII. évf. [11. sz.] 669–675.
- JESCHECK, HANS-HEINRICH – WEIGEND, THOMAS (1996): *Lehrbuch des Strafrechts.* Allgemeiner Teil. 5., vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Duncker & Humboldt, Berlin, 1996. S. L, 1029
- Jogi Lexikon (1999) Antal és mások: *Jogi Lexikon.* (Főszerkesztők: Lamm Vanda – Peschka Vilmos) KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., udapest. 645 o
- Értelmező Kéziszótár (1972) Bakos Ferenc és mások: *Magyar Értelmező Kéziszótár.* (szerkesztők: Juhász József és mások) Akadémiai Kiadó, Budapest. 1550. p.
- KISS ZSIGMOND (1999): *A személy elleni bűncselekmények.* in Berkes (1999) 346–518. p.
- KÓNYA ISTVÁN (1999): *A közrend elleni bűncselekmények.* in Berkes (1999) 706–821. p.
- LENKOVICS BARNABÁS (1998): *A dologi jog vázlata.* Ötödik, átdolgozott kiadás. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest. 306 p.
- LIGETI KATALIN (2000): *Fiatel büntetőjogászok a társaságban.* in Csemegi Károly emlékkönyv. “Association Internationale de Droit Penal XVIe Congress Internationale de Droit Pénal, Budapest, 5–11 Septembre 1999, Actes du Congress” (szerk.: Wiener A. Imre) MTA Jogtudományi Intézet, Budapest. 131–134. p.
- LOSONCZY ISTVÁN (1966): *A tettesség és részesség a büntetőjog rendszerében.* KJK, Budapest. 424 p.
- MARÁZ VILMOSNÉ (1999): *Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények.* in Nagy F. (1999) 305–413. p. [kivéve 340–355., 380–413. p.]
- MAVI VIKTOR (1993): *Emberi jogok.* Nemzetközi okmányok gyűjteménye. (fordítás: Emberi Jogok Magyar Központja, felelős szerkesztő: Mavi Viktor) Emberi Jogok

- Magyar Központja, h.n. 492 p. (eredeti kiadás: Egyesült Nemzetek, New York 1988.)
- MAVI VIKTOR (1996): *Az Európa Tanács emberi jogi dokumentumai.* (szerkesztette és összeállította: Mavi Viktor) KJK, Budapest. 314 p.
- NAGY FERENC – TOKAJI GÉZA (2001): *A bűncselekmény tana.* in Nagy (2001) 123–308. p.
- NAGY FERENC (1999) Horváth Tibor és mások: *A magyar büntetőjog különös része.* (szerk.: Nagy Ferenc) Korona Kiadó, Budapest. 776 p.
- NAGY FERENC (1999a): *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények.* in Uő (1999) 247–304. p.
- NAGY FERENC (2000): *A jogellenességet kizáró okok elvi kérdéseiről.* in Bárd Károly és mások: *Békés Imre ünnepi kötet.* (szerk.: Gellér Balázs) "Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tudományos kiadványa, Bibliotheca Iuridica I *Libri Amicorum*" Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest. 334–357. p.
- NAGY FERENC (2001) Uő (szerk.) - TOKAJI GÉZA: *A magyar büntetőjog általános része.* Korona kiadó, Budapest. 526 p.
- NAGY FERENC (2001a): *Bevezető tanok.* in Uő (2001) 17–71. p.
- NAGY FERENC (2001b): *Jogsabálytan.* in Uő (2001) 73–121. p.
- NAGY FERENC (2001c): *A büntetőjogi jogkövetkezmények tana.* in Uő (2001) 309–499. p.
- NAGY KÁROLY (1999): *Nemzetközi jog.* Püski, Budapest. 680 p.
- PALLAGI ANIKÓ (1999): *A személy elleni bűncselekmények.* in Blaskó Béla (szerk.) és mások: *Büntetőjog. Különös Rész I.* Rejtjel kiadó, Budapest. 28–89. p.
- PAPP LÁSZLÓ (1996): *A vagyoni elleni bűncselekmények.* in Györgyi/Wiener (1996) 645–720. p.
- PÓLAY ELEMÉR (1974): *A rabszolgák és a colonusok.* in Brósz (1974) 137–143. p.
- SCHULTHEISZ EMIL (1948): *A bűncselekmény tana.* Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, h.n. 146 p.
- SCHULTHEISZ EMIL (1966): *A nemi erkölcs elleni büntettek de lege lata.* KJK, Budapest. 332 p.
- SINKU PÁL (2001a): *A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények.* in Békés (2001) 197–234. p.
- SINKU PÁL (2001b): *Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények.* in Békés (2001) 235–293. p.
- TÓTH MIHÁLY (1997): *A bünszervezet és környéke.* Jogtudományi Közlöny LII. évf. [12. sz.] 505–513. p.
- TRAYTLER ENDRE (1963): *Kerítés.* in Lukács Tibor és Traytler Endre: *A nemi erkölcs elleni büntettek.* KJK, Budapest. 320–344. p.
- VIDA MIHÁLY (1999a): *A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények.* in Nagy F. (1999) 132–210. p.
- VIDA MIHÁLY (1999b): *A közélet tisztasága elleni bűncselekmények.* in Nagy F. (1999) 380–409. p.
- WIENER A. IMRE (1999) Györgyi Kálmán és mások: *Büntetendőség, büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok.* Átdolgozott kiadás. (szerk.: Wiener A. Imre) "Jog és Jogtudomány 13." KJK – MTA Állam és Jogtudományi Intézet, Budapest.

- WIENER A. IMRE (1999a): *Büntetőpolitika – büntetőjog (jogszabálytan)*. in Uő (1999) 9–80. p.
- WIENER A. IMRE (2000): *Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához*. MTA Jogtudományi Intézete Közlemények /N° 12/ Working Papers, MTA Jogtudományi Intézet, Budapest. 130 p.
- WIENER A. IMRE (2001): *A büntető törvényhozás alkotmányossági kontrollja*. MJ XLVIII. évf. [1. sz.] 1–6. p.

MIKLÓS HOLLÁN

THE CRIME OF TRAFFIC IN PERSONS IN THE HUNGARIAN
CRIMINAL LAW

(Summary)

The Act LXXXVII of 1998 introduced Section 175/B, into the Hungarian Penal Code to penalise trafficking in persons. In this study the author outlines briefly the antecedents of the prevailing provision and examines the impact of the international instruments (especially the Slavery Convention signed on 25 September 1926) by the formulation of Section 175/B of the Hungarian Penal Code. The author gives a comprehensive analysis of the protected interest and the definition of the crime (both the elements of *actus reus* and the *mens rea*). Furthermore, the attempt and preparation of, and complicity in trafficking in persons are dealt. Finally, the author examines the special provisions relating the punishment of this crime.

